

Часопис је уписан у Регистар медија
Министарства културе и информисања Републике Србије
под бројем NV001011 од 28. априла 2021. године

Суштина поетике – часопис за књижевност

Главни и одговорни уредник

Анђелко Заблаћански

Чланови уређивачког колегијума

проф. др Љубица Несторов, Марко Јуришић,

Невена Милосављевић, Владимир Бабошин

Лектор и коректор

Дајана Лазаревић

Издавач

Удружење поетских стваралаца,

Милана Недељковића 40, Глушци

Контакт

+381649803118

sustinapoetike@hotmail.com

Интернет адреса

www.knjizevnicasopis.com

ISSN 2620–0988

Часопис је покренуо

Анђелко Заблаћански

23. новембра 2013. године

Штампа

Pharma Lab, Београд

Часопис излази четири пута годишње

Тираж

50

Суштина поетике

Часопис за књижевност

Број 73

Април јун 2022

Слика на насловној страни
Едуар Мане — *Пролеће*

Реч уредника

Живот је пун чудеса. Једно од њих је настајање и трајање овог часописа. О том развојном путу сам много пута писао и они које *Суштина поетике* занима знају то. За оне друге, можда је та прича и незанимљива и нећу је понављати. Зашто се онда уопште и осврћем на то? Свако чудо за три дана, каже народна изрека, а наше траје скоро девет. Све што се роди мора и да умре, све што има почетак има и свој крај.

Нисам још сасвим сигуран, али можда је ово крај *Суштине поетике*. Умори се човек радећи, посебно ако жели да се држи ниво с намером да из броја у број изгледамо бољи, снажнији, вреднији. Умори се од себе, од свакодневице од које зависи, умори се од људи којима је лични интерес изнад свега. Умори се од друштвених прилика које му, не да не помажу у очувању језика, писма, културе, већ одмажу наметањем неких небулозних обавеза. Е, од свега тога, за ових непуних девет година, лично сам се јако уморио.

Знам, многи ће бити разочарани, јер им је *Суштина поетике* била скоро једина шанса да своје добро и квалитетно писање представе широј читалачкој публици. Биће им жао. Жао је и мени и не доносим ову одлуку на пречац, мада, због већ поменутих добрих песника и писаца који, од затвореног елитистичког круга, немају где објавити своје радове, моја одлука није стопроцентно коначна. Али...

Ако донесем коначну одлуку о престанку рада на часопису, *Суштина поетике* ће спорадично на сајту (www.knjizevnicasopis.com) објавити понеки од ваших радова, али без рокова, без обавезивања...

„Ко зна? Ах, нико, нико ништа не зна, крхко је знање...”

НОВО ДОБА

Дај ми мудрост везаног језика, Боже,
И очи само сенку да видим своју,
Осећања испод најежене коже;
Дај разум сакривен у звездања броју.

За пусте галаме уши нек оглуве.
Пробиј бубне опне да слушам тишину,
Јер волим је више од зујања муве,
Кад Човек осети човека празнину.

Дај ми кутак света где нико не живи;
Бар не они што се подругљиво крсте,
Они што су прави — а сви други криви,
Што у крв и мед су умочили прсте.

(Из збирке *Ноћи вучјег зова*)

Анђелко Заблаћански,
уредник

Једна песма – Драгош Павић

„Веруј у љубав и онда када задаје бол“

Тагоре

Хоћу да будем горди Превер,
да постанем кнез облака
као песник Бодлер,
или Маларме,
да сиђем низ сунчев зрак
до малог човека
али да не будем понижен, спутан,
оптужен, јадан
ни да као горди албатрос
носим увреде пијаних морнара.

Можда су висине плаветног азура
само песничка аура
или надмена реч као плусак
изворнице, опасна као понорнице,
мека и животодавна
као реке равнице...

Можда је пркосни ракићевски смисао
бољи и кад протестно брани и кад воли.
Његова „Искрена песма“
дубоко у душу заривена
јер је од великана створена.

Да ли је Десанка узор свевишњи,
панађур обиља, раскоши,
поетске оплодње,
узаврело искрена,
у малог човека заљубљена,
нашег, освештаног.
Иза њега је ускличник
ил упитник живи-
да ли је додир љубав
или жеље затамњене,
језиком неисказане,
луде до понора
„са страхом од сагрешења“.

Жена увек има доста украса
ако једном човеку срце заталаса.
Љубав је тајна, била јавна
ил значајна јер мислилац, ратар,
повртар, воћар носи у души мисао снену,
заплиће себе у љубав њену,
тражи нов израз никад не речен,
неће га, ал има сваки дан,
судски процес кошмарно саткан.

Љубав има моћ да одузме, сатре,
чулну надмоћ претвори у ватре,
у пепео сури, да сурова истина обузме душу
и све то гротескно
опхрва и изнури.

Уместо среће што младост носи,
Тањин бол и горчину изнедри
охоли бонвиван,
ал Тањи небо крила даде
да понор без људског лица
не оскрнави кликтаје невиног срца.

Па оста, можда, истина права,
кад треба душу да рана спасава,
тражимо љубав непатворену,
пуну живота, снаге и полета
која је само наша, од овога света.

Две песме – Софија Дамчевић

ЋЕРКА ЗА ВЕЧЕРУ

Мајка једе ћерку, сестра једе ћерку,
свет једе ћерку, за вечеру, за вечеру.
Ти си прва, али последња,
недостојна мајке једне,
појешће те живу, нескувану,
за вечеру, за вечеру.
Мозак јој највише прија,
тако лако тобом управља,
љуштура ћерка док не постане,
прозирна лутка, прозирна лутка.
Мајка се смеје, сестра се смеје,
док крв им се низ умазане усне слива,
ко је она, ко је она била,
никада ни сама не сазнаде,
кô авет сенама ноћу плута,
сенка да буде самоопседнуте диве,
наби јој крст у чело, крива нек је за злочине твоје,
лако је испражњеном лутком управљати,
ионако, зло је добро — добро је зло,
да се мајка ћерком лепо наједе,
сестри ће да понуди, па прождри, па прождри,
лица им се у прождрљиве звери изобличише,
и опет, лепо је ружно — ружно је лепо,

правила се нова знати морају,
ти си прва, али последња у реду,
невидљива за дана светлост,
ти си звер самотна коју кућа крије,
ти си срамота, срамоте мајчине ћерка,
ти си нико, ти си ништа,
ти си спомен грехова вековних,
ти си наказна истина која се крити мора,
прождрљиваца лице лажи да не открије,
ти си прокунут радник иза гламурозне слике рада,
који радом својим њихов успех омогућава,
а недостојан плодова, заслуга, стиди се, стиди се.
Мозгом јој управља, само у служби је,
дај ми све, дај ми, јадна си, погледај се,
крст њихов носи, док по њему пењу се,
у тамници чами, док живот свеједно протиче,
ти си благо мајчино, скровита тајна,
изговор, оправдање слабости њених,
док год скривена си, безбедна је,
од монструозних сенки својих.
Измрцварена, полужива, са свих страна начета,
осуду света окрутног трпети још мора,
тајну вековну, тајну њихову сачувала да би,
црева ти ваде — ти си крива,
мозак ти пију — ти си крива,
цео свет сад твоја одговорност је,
правила се нова знати морају.
Мајка једе ћерку, сестра једе ћерку,
Сотона једе ћерку, за вечеру... за вечеру...

ФАНТАЗМА

Беспучјем плутам
безданом лутам
чистоћа промисли тек нестане
море могућности немогућих настаде
може све у етру неотеловљено,
а на јави,
повез на глави
фантазма живота непостојећег
нада, једино скровиште
од окрутне јаве пропале
и ако би могло, не може, опет
фантазмагорија могућности немогућих
оштар ум у маглу одвлачи
беспучјем *могло је* да плутам
то смисао животу даје
савест у миру сад је
а живот, такав какав је
можда ни не тражи отелотворисање.

Три песме – Раде Шупић

БОЖАНСТВЕНА ПОЛУПОЕЗИЈА

Трудим се да не обележавам
свакодневне тренутке
које ћу за месец дана изгубити у архиви

око ми је сведок: Локални продавац кокица
исписује историју

фебруар је
цветови излазе из грана

врапци распевани
као да је крај зиме

на вестима неће јавити тајну
на вестима неће јавити ништа

неко се поново убио

и срећом завршио
у мојој песни

СТВАРАЊЕ АДАМА

Да се нисмо упознали сада
додирнули бисмо звезде тек после смрти

на рубовима писарнице
или времена

када је стварност избегнута
а ми срећно закопани

Овде ствари теку лошије него што се мисли

ватра остављена на почетку судбине

тако је лако бити у антологији
тако је лако писати песме

подобне за пластични глобус
неке друге ноћи

ФЕСТИВАЛ СВЕТЛА

Имам две ноге
и зеленило пред собом

имам две руке
и твоје бутине за обликовање дланова

имам главу
која може почивати на теби

имам сунце које таложи
мале духове на раменима

Имам пешчаник: односно Време
на врху неме усне

унутар улице Господар Јованове
број 33

Прва шанса

НИКОЛА ЈАКИМОВСКИ
(1999)

МАРЉИВО ТЕ СТВАРАМ

Марљиво те стварам, пред собом, у себи.
Зенице кораке твоје тихе зову,
Прозори празни су бол мојој потреби,
Снатрим о сусрету, о црвеном слову.

И кроз бело платно име само гледам,
Поприма боје све, што ми иште машта.
Зашавши у свемир делатно откривам
Шта се крије испод речи плашта.

Још увек плетем, чио, чекања тканину.
Пречим бег језику, али журим пером
Судбоносном концу опробати жилу.
Прети чин домина у сату пешчаном.

Веће тамне штите веће тамне кише
На те добовања. Око живот зрије.
Сенка си вечности, доказ су ти више,
Ако тебе није, благодати није!

Ласом воље јурим, знај, самца поглед лак,
Јер галоп решени, тај топот искрени

К свитању већ куца, пут цвета као зрак
Кроз прећутни прстен зором цаклом саздани!

Пресече ме стрела позора на очај,
Што маршира, крши стечени свет и дар.
У вакууму патње ак' срећи јесте крај,
Принети се верно душа би на олтар!

Стога се сунцокрету окренути смелим,
Мотрити дубине, поднети тишине
Кад Добро занеми. Умети ја желим
Да разгалим срце, сасвим до милине.

Господом те бодрим: моју тешку љубав,
Као постојање, кадра буди — љуби!
Посвећено седим, подно дуге, блесав
Докле опет нади не поверујеш ти.

Сетим ли се тебе, страсти зле устукну,
А сусрета празник мења небо тмурно.
Свуд буја црни сјај, оде одзвањају,
Продише улица, крв заструји јурно!

Чиста самоникла лепото искони!
Трајно си дух чедни, сну мојих столећа!
Кажи: лепи сни, ветру целив шапни
Заиста ме зови унутар свог бића.

2020.

КАДА МЕ ДОТАКНЕШ

Када ме дотакнеш
Открићеш веру моју у тебе,
А пре него свелу сумњу стекнеш,
Повероваћеш и ти у мене.

Када ме дотакнеш
Повикаће гласно пучина.
Талас јаке не утапа. Умеш
Брод миран сачувати сред длана.

Када ме дотакнеш
И слепиш се, као прст на леду,
Срцем га свим истопи, знам, смеш,
Док не страхујем да л' остаћеш ту.

Када ме дотакнеш,
Осмехе ми жалосне и све, све
Сузе моје радосне кад згрнеш,
Знаћемо тад шта је: љубити се...

Сами табуи нама табуи биће
— ти си да те близине досегнеш! —
Ћутњом се читка писма писаће
Када ме дотакнеш.

2020.

ПОМАЗАНОЈ ЖЕНИ

I

Жудим за тобом
Жудим за свим
Изнад си њих
Све су у теби
И још много тога је

Хотећи додир ма које
Хоћу само део додира твог
Не, то није чело
Или наличје прста
Твоје очи ниједна нема

И део себе сама
Унижен до пећине
Уместо личношћу посвећен
Узвишен, о, узвишени
До звезда, скинутих

Заигравши од пажње
Ма које погледа, речи
Само предосећам
Колоплет пажње коју дариваш
Твој осмех ниједна нема

II

Расплинуте свести
Помућене савести
Шта бих смео
Шта бих хтео
Носе ме ветрови

Докле не дођеш ми
Слепо зваћу те
У моју душу склизни
Спасом обдари је
Од сутона зенит учини

Јер ако не: блуд ме гони
Сам да лутам
И сем пути да не знам пута
Безнад тупи покрет криће
Лист на земљи спеван биће

Руку пружи утопљеној души
Да изрони чиста, као лане
Посеј љубав чудотворну
У земљу ову усахлу
Тобом прави живот ће да сване

III

Ако, пак, је варка све
И невиност заблуда само
Уобразиље наивности склоној
Осуђујем се на, иза облака,
Вечито прогонство

Који трачак сунца
Који зрачак тебе
У госпођици каквој
Или женици слаткој
Можда будем нашао:

Дуга летња хаљина
Радост радих дана
Зимски капут фини
Умови нам сравни
Сан о деци гајити, децу саму

Но у ње бити неће
Слога у коси
Нити риме у прсима
Олтар и крст ми другде находиће
Тајну она не храни!
Где, враћам ти се поново...

2020.

Четири песме – Катарина Деспотовић

ОРОШЕНИ СТИХОВИ

Пала је роса на све моје песме.
Испаравају се на сунцу и не остаје ништа.
Тело више није тело него земља.
И душа више није душа него крв.
И тако ме једе време, и јутро и вечер.
Служим староме сату да јаче, силније куца.

Пуца ми вилица од једа и пркоса.
Више сам стуб него прав човек.

ЊИВА КОЈА САЊА

Немој ме терати да упрежем волове.
Кућа ми је пренасељена, њива пуста.
Није влажна река, ни облак, него моја уста.
Гладна сам снова.

Немој ме терати да одајем тајне.
Које баш нико нити види нити чује.
Јер угаснуће на небу звезде сјајне.
Псује. И Бог. И ђаво. И човек.

ЗАКАТАНЧЕНО НЕБО

Небо је опасно знаком бодљикаве жице.
Ивице мога напуклог срца штрче около зграда.
Град је тек ореол ђавола који се тајно шета.
Виде га старице. Деца трче парковима.
Птица зева.

Погледам около цвета да видим је ли свемир.
Није. Све се помешало док се огледа у води.
Мисао није мисао већ тек нехајна песма.
Видим колико видим. Чујем колико чујем.
Све грми па и Сунце.

Ако заспим, хоће ли бити кога да ме буди?
Смрт долази када су очи склопљене и иза поноћи.
Славуј ми се населио у врт.
Смрт. Пролазност. Тишина.

КРОЗ ПЛАЧ

Не пишем ја песме већ плачем.
Питали ме папагаји зашто се шареним.
Шта да им кажем? Ћутим.
Гледају ме како залазим за палме.
Море ме мори, океани тиште.
Све трепти.

Душа ми је пуна земље и умире.
Питали ме људи пред јутро - Што ћеш?
Што могу?! Сањарим ветар и метем.
Метлом.

Зов је увек напукло време.
Животиње говоре међу собом.
Шта могу да им кажем?
Шта могу да ми кажу?

Пет песама – Ирена Бодић

КАЗАНОВА

Боје драгољуба и
зреле ватре,
он је Тај,
са чуперком белим
посред чела.

Уске главе, звезданих
зуба, очију јабучастих.
Грива вртешка
ветра пуна.

Боје драгољуба и
зреле ватре.

УБИЋЕШ МЕ, ПРЕЖАЛИТИ

(Ја тебе нећу)

Сирота луда, Пламтећа пустиња
заклања јој поглед до звезда, срца и лозе.
Миришу траве.

Туга неће остарити.
Туга неће зарђати.
Игра суза је игра картама.
(на срећу)

Пут у Аркадију дочекати нећу.
Тамо где сатови круже унатраг.
То бела јагњад сведоче и беле чапље.
Оне имају моћ да осете мирис
Руже румене.

Боли небо плаветно.
Боли сунце сламено.
Боли мрки хлеб гажен у трави.

Убићеш ме и прежалити.

Желим бити твоја жеђ неподношљива и желим бити
небо над тобом, цвет огњени. Желим бити
река. Жива вода са којом ћеш жеђ гасити.

КАЗНА ЗА ВЕЧНОСТ

Пре себе утолих жеђ
водом из гвоздених
лављих уста у неком
градском парку и
зашла иза граница
ружичастих тубероза,

научила ходати по
облацима горким
корацима вукућ своју
сенку за собом као
невестињски шлајер.

Одавно звечим
промукло, прозукло
рђом и патином од
капљања из чељусти звери.

Ломи се тела лук и
удаљује попут пролећног
пејсажа, носећи са собом
свој терет прост. Куда? Куда?
Ка звездама?

Губим се луда, у сусрет времену
у ком цветају туберозе.
Можда... запамтим скидање
рђе, можда из руке пустим извор да
заклобуча, можда голотињу одором
од цветних латица покријем.

ЗОРА ИЗ РУКЕ СМЕЖУРАНЕ

Под равнодушним
небним слеменом
нема кутка где
да се склоним

од згуснутог мрака
од чемера тешка.
У телу где грч
и грко се гнезде
зорјем што, што
зобље раздрте звезде,
над мркином земље
мрко се мрешка...
траг ноћне фрајле
дишем га....
од јадила тешка.
и баје, баје нејавка
позну свилен — варку
улегнуће на јастуку
од санка
у раскошу шареног свлака
дрхтури трепет
врзињака.
Коло води
заблуд — варалица,
зев од глади
мргоднице.
Зора из руке
смежуране,
растаче се
у танани пев гугутке.

РУБ ТАМНОГ

Глас у глави је она
несретна страна света

У сивилу својих мисли
без поетичности тренутка
лебди над главом
ћутање .

(крајње је глуп покушај
уплитања прста у Самсонову косу)

У кретању по рубу тамног у
ком таворим, како би било када бих
пошла да те тражим?

Сад, желим паузу у којој
нећу писати ништа, желим паузу у
којој ћу опростити себи нешто
што се препречило у мени.

Шест песама – Сунџа Мозетић

КЊИГА

То више
никада не би...

чили
и последњи траг
миришљава свеће...

склопљена
брижљиво замотана
књига...

ћутим у себи...

ВАТРОМЕТ

Да ли смо
кап црне,
па тама не смета

слово речи
која нас не воли

бол што не боли,
када
друге боли

кап кише,
ил латица цвета

неког другог,
измишљеног света

НЕБО

(монолог)

Поверујеш ли,
у некој, бесаној ноћи

како ти
баш и није стало

да ти небо,
никада, није пало

и како је
лако моћи

можда си пио,
ил одвећ сањив био

није, ни мало.

ХАРФЕ

Понекад
тихо пожелимо

да поново
чујемо
далеких слапова хук

да победи
радост,
процветају
прве суседове трешње

засијају звезде,
засвирају
харфе
и нестане мук.

СВЕТИОНИК

Ипак,
нисам рекао

слушао,
не, нисам умео

хтео
заувек бити, смети

могу ли
само, само волети?

НЕУСПЕХ

Када бих знао
да напишем песму

написао
бих је
свим људима света

како је
лепо волети слепо

разумети круг

заувек
бити
најбољи друг

сакрити се,
коначно,
у капи росе неубраног
цвета.

Песма твојим очима – Иван Станковић

(Мом Zuckeru, мојој супрузи)

Не бавим се, кажеш, никад очима твојим
никад нисам песму твојим сковô очима
а ја, ево, трећу већ деценију бројим
откако се свет мој цео губи у њима

у сенама свиленастих трепуша дугих
одблесцима боје кафе та језерца два
замамнијих, дубљих, лепших од свију других
у којима смисô доби васељена сва

у сненој измаглици што каткад их скрива
па под капком уздрхталим напо се губи
ту, под узвишеним луком њиних обрва
поглед који до бескраја овај свет дуби

и свака ме бол њихова двоструко боли
због нежности која тад попада по њима
јер од првог још њиховог блеска, у троли
само за њих у мом срцу простора има

за зенице што се кô кап мастила шире
када вечерња се румен у њих пролије
за искрице што на сунцу из њих извире
кô кад штапић чаробни проспе чаролије

сва годишња доба четири у њих се слише
сва пролећна благод и жар кључалог лета
хладан одсјај зиме након јесење кише
све дражести којима дише природа света

а време је на те очи заборавило
у њима је застало, престало да тече
девојаштва које је онде боравило
мелеми ми и дан-данас бол душе лече.

Не бавим се, је ли, никад очима твојим?
концем златним стих им никад нисам везао?
а ја, ево, свет свој цео где њима бојим
видик свој на њихов облик где сам срезао

па кад се у љутњи кадгод смркну и сјузе
и кад севну као муње пре но загрми
наде моје на све четири падну и пузе
да суноврате се кô низ тобоган стрми

а кад милост даривају смешком и сјајем
благод као амброзија из њих кад лине
ја осетим као вечно да ћу да трајем
одакле ме нико неће моћи да скине

када спију, стварност моја утоне у сан
из ког само буђење је њихово буди
од мене кад далеко сү, сâм себи сам стран
поглед њихов одсутан ме смути и слуди

кад лутају несигурне беспућем духа
у мени се усковитла као прашина
предосећај катастрофе, што изнебуха
излети из мрака у свест, кô воз из шина

но, спокој кад на њих слети, као Дух Свети
утробље се моје миром жељеним смири
на плећима бих, кô Атлас, могô понети
читао свет — свод небески што над њим се шири

јер бадем ми њихов видик первази, руби
перспектива сва се моја у њима скупи
урана ми жеља једна тек: да их љуби
кап ми крви срца задња у њих се упи.

Не бавим се, зар не, никад очима твојим?
никад риме бескрајне им нисам низао?
па ја изузев у њима и не постојим
изван њих лик мој се давно већ излизао

тек у њима ореол мој, блед, јоште сија
несвестан да зенице му њине сјај дају
и да од њиховог сјаја заблистам и ја
у њиховом жарећи се сав загрљају

тек у њима биће моје облик још има
грађу којом дичило се некада давно
у одразу њиховом се прси, надима
кô сећање на јунаштво пропало славно

под окриљем милости се очију твојих
склупчао кô уздрхтало маче мој его
са сенком се скута твојих у њима спојих
и подно сам њих по земљи скрушен полегô

оне извор су живота, младости вечне
свију мисли мојих, нада, снова и жеља
у њима се мире страсти ми противречне
туге тону, уздижу се на трон весеља

у њима се сажеше отелотворења
узвишених надахнућа све уметности
свих сликарских амбиција, песничких хтења
естетике свих епоха лепше прошлости

да заблиста као никада пре ни након
те две звезде сва лепота свег постојања
у којима израз нађе сâм божји закон
савршенство од ког сва су остала мања.

Не бавим се, кудиш, никад очима твојим!
пребацујеш да им неће остати трага
када време ово, које зовемо својим
неумитно једног дана оде доврага!

па чак и од песме ове ти зебеш страхом
да истина у њој није пустила корен
да стихови сви су њени писани дахом
што плућима музиним је надахнут, створен

и да очи које кроз њу гледају снено
нису очи твоје, већ им копије бледе
и да трајање им вечно и безвремено
жиг не носе који мени нит срцем преде

неизвесношћу и сумњом тело ти стрепи
да песме су ове крила картон и смола
и да време убрзо ће да их одлепи
Икаровим падом разочарања, бола

и засузе — видно, ил' у потаји чешће
тугу своју истачу да усахне крадом
ал знај: мука њихова на савест ми сешће
да сув компост среће им својим сквасим јадом

да дужице им се попут две орхидеје
расцветају свежом надом новог почетка
кад хладно почивалиште опет им згреје
пожар срца мога — њина златна крлетка

па кад фришком зором грану из своје ноћи
а над светом мојим дан ће сунчан да сване
с обновљеном снагом ја ћу к свом циљу поћи
са свим благословима што кроз њих ме хране.

Не бавим се — збиља — никад очима твојим?
Одом нисам никаквом овековечио
хронику им укрштања с очима мојим
испреплетен поглед њихов, буран и чио?

кô да није сваки трептај, жмурење свако
што између њих лепрша, скакуће, врца
нераскидивога клупка сплетено јако
само ткиво — месо, крв — спојених нам срца

кô да кад буђењем сваким прогледам с јутра
свет пред мене не ступи кроза очи твоје
као јуче, тако ће да буде и сутра
сваког дана док се моји капци не споје

та, сваки стих написан руком мојом вапи
за погледом очију ти, потврдом њином
да мамузом похвале му ободеш сапи
опијеш га, маринираш кô ретким вином

да! стих сваки написан руком мојом живи
само ако у твојој оку зачет је, рођен
и, да! као и твојој оку, свет му се диви
материнском ако његовом је скрби вођен

песме моје, све до једне, твоје су очи
у њих пиље, до последње све очаране
и у амбис свака је преспремна да скочи
наслути ли да су њоме разочаране

јер оне су једино мерило, еталон
куцавица жила која кроз све њих бриди
што поносом надима их, шири кô балон
сваку ону којој успе да им се свиђи.

Не бавим се, грдан, никад очима твојим!
никада им не посветих спев ил бар сонет!
док ја око њих се кô рој мољаца ројим
канделабара тих жишком привучен, понет

и понет се тако к небу дижем све више
да сопствене најзад оним небеским сменим
у којима сав земаљски терет се збрише
да опростом твојим најзад се опленим

тад очима бестелесним, не овим мојим
гледаћу на прошлост своју и све док трајем
сузама ћу оностраним, тежим но твојим
до вечности настојати грех да окајем

и очима ћу се твојим довед да бавим
и разочарањем које поглед им мрачи
неспособан икад — икад! — тачку да ставим
на презира гнев који ће из њих да зрачи

да! проклето око моје телесно, плачи!
плач безвредан никада ти нек не пресуши
јер ниједна суза твоја ништа не значи
кô ни јецај који грло стеже ми, гуши

није ово песма ваша, до гроба црне
иструлеле, дао бог вам, у земљу што пре
сјај вам варљив нека што пре замре, утрне
да њен поглед до вас никад више не допре

да прогледаш из почетка, љубави једна
исто као што си некад гледала у ме
у нека два друга ока, њих више вредна
у некога ко дар њихов штовати уме.

А ја бавићу се увек очима твојим
са безбедне раздаљине непостојања
јер за тебе више нећу ни да постојим
сем понекад, можда, као сан пред свитања

одакле ћу са радошћу и тугом трајном
освит нови да посматрам двају драгуља
када звездом новом блесну, сјајном, бескрајном
и кад срећа нека нова из њих покуља

бавићу се, бавити се очима твојим
док у вечности се опет не споје с мојим
истим оним безвременим погледом којим
спојише се у прошлости, у којој стојим

као обећање неког лепшег живота
бездушно изневерено, с правом се бојим
глупошћу непромишљеном јаднога скота
ког олако прозвала си супругом својим

бавићу се — знам: без права — очима твојим
јер за мене застрте су визуре друге
па ћу и хладноћом њином жив да се појим
и њиховом мржњом пуним свој зденац туге

знајући да оно што ће у мртво душје
моје напоследку колац глогов да сјури
биће стопут заслужено им равнодушје
и тад — тад ће живот да из мене исцури

ал' и мртав — са тим, мила, начисто буди
кад наочиглед се, најзад, свих упокојим
мисô ће ми, мртвом, истом стазом да блуди:
бавићу се само њима — очима твојим.

Стихови додиром – Јелена Трајановски Станковић

ПР(А)ВИ

Уплело се лето у моју косу
И остало дуго тамо
Као твој поглед.
Као твој мирис у носу
И прсти на струку, само
Без осећаја за ред.

Уплетох се ја у твој вид
И не устукнуше бокови,
А груди посташе непрепознатљиве.
Ти си стрпљиво са њих скидао стид,
Излише се страни и слатки сокови
И усне мом разуму беху несхватљиве.

Покривена тобом с белегом на врату,
Отиснута у згужвану постељину
С прстима који од твојих немају куд,
Као одбегло птиче што не припада јату
С утробом од неба у које се вину,
Спознајући своју другачију ћуд.

ПРЕПОЗНАВАЊЕ

Синоћ си кажипрестом ритмично
по моме голом стомаку
Бројао слокове за стихове
Који ти се врзмају по глави.
Проспи их кô по мени пољупце
Сад кад су ти дланови на домаку
Мојих груди и мојих бедара
Под месечином на свиленој трави.
Угриз без трага на рамену,
Док ти мој неукроћен смех
Као пожар букти и шири се венама.
Препознајеш ме најзад, зар не?
Лице дуго сневано у камену,
Узимаш ме као да ме крадеш,
Од лажи да бежах у другим женама.

ОНО ШТО СЕ НЕ МОЖЕ РЕЋИ

Не могу да ти кажем
Укради ме, одведи ме,
Нећу питати где идемо.
Стави ми повез преко очију,
Обухвати ми танане зглобове
У некој соби што мирише на јасмин.
Откопчај ми једно дугме
А остали ће се сами разлетети,
И онда ми руке испружи уза зид

А ја ћу ти изазивачки показати зубе,
Уплашена и по први пут слободна,
Суочена с тобом у мени,
Са собом поред тебе,
И ти ћеш знати да савладаш
Мој врисак ослобођења,
Моје усне попуниће твоје
Празне и снажне груди,
Истакаћеш ми у грло гримизни мед
Од похоте, уздаха, свега
Што не можеш да ми кажеш.

ПЛАТНО

Праскозорје лелуја завесе
Танане, прозирне, старе.
Открила сам ти полууснула
Најбрањенији део мог тела.
Леђа.
Шапућеш ми да би вајао
Сваки угиб, сваки пршљен
И љубиш младеж при дну.
Рецимо да сам платно,
Бунцам .
Цисто, ланено платно
Као у старих мајстора.
Како би ме осликао,
Којом бојом би ме миловао,
Уметниче?
Пишеш прстом речи по мојим леђима,

Ја, пак, не размишљај о речима,
Дајем се цела додиру и тек
Нагађам речи ради реда...
Страст?
Осећам најзад кишу.
Капи зноја са твога чела
Добују по мом извијеном врату
И снажно осећам да већ сликаш
Љубав.

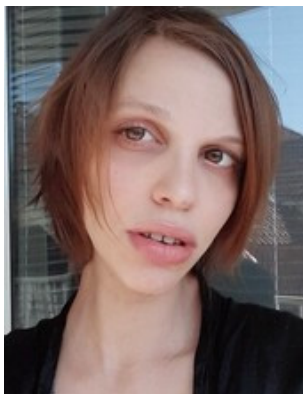
ДОЋИ

Дођи, ми се исувише добро знамо
И премало познајемо.
Ти си вашарџија скупих снова
А ја путник у белим хаљинама.
Од наших тела ми љубав ткамо
И само тако се не кајемо,
Студ и жуд у нама увек нова
Непотрошена даљинама.

Дођи, ми се одлично разумемо
И премало зборимо.
Ти си ловац на изгладнеле туге,
Ја сам жедна слатког вина лажи.
Ваљда зато баш ми тако умемо
Да скупа до краја изгоримо.
У том кревету ништа не остаје за друге
И у том жару ниједно правило не важи.

ЈЕДНА НОЋ

Ноћ и замагљени прозори.
Дах ти има мирис љутих бомбона.
Срасла нам бедра пркосе зори.
Крај тебе ја — нека нова Она.
Она укроћена,
Самосхваћена
Тобом — Човеком
На јастуку меком.

Прича из заумља – Радојка Бјеливук

СКЛАЊАЈ, ПРИЈАТЕЉУ

Тај мој прадеда... О, свашта је тај знао! Да пева на немачком. Да игра жмурке седећи. Да не стане на тачку. Да буде ђак. Да буде сарадник. Да буде дете. Знао је да буде и учитељ, коме треба. Знао је да глуми. Чак и да се наљути. Али од свега је најлепше знао да приповеда!

Најлепше је говорио о непознатим силама, вампирима, караконцулама и „анђамама“, како их је најчешће називао. Оно што је мене, маленог, уплашеног, али упорног слушаоца одушевљавало у тим причама нису биле саме анђаме и вампири, већ дедина увереност причања! Ни дан данас се не бих усудила да кажем: ма, какви, то је само плод маште! Никако! Деда је видео својим очима све оно о чему је говорио, верујте!

Приче је увек пратио читав ритуал! Увек је седео на столици, ја поред њега. Преко колена је држао „ћебенце“, како му је тепао, мада је уистину било малешно да му је такав назив сасвим доликовао. Њиме је пркосио реуми, а она се пак смејала његовој наивности, али и срдила због такве снаге карактера! Упијала сам сваку реч као најјукуснији воћни сокић на сламку који сам тих дана са уживањем пила. Радовала сам се сваком косовско-ресавском обраћању: „Благо деке...“! Радовала сам се, јер сам знала да оно ставља наслов једној новој причи која ће уследити!

„Благо деке...зиме су раније биле љуте! Ууу, ни тво'и родитељи то не панте, били су можебит бебе у колевке. А можда се још нису ни били родили. То стегне око Митровдана, ма каки, пуца камен! И шта ћеш, човек сељак, разумеш ти, мора обезбеди кућу за зиму. Ни'е било ки ово сад: 'оћеш исцепкано, ел уметрено; дотерај ми тол'ко и тол'ко приколице, а ти се заметнеш у топлу собу, накривиш шеширче и само што те нема. Каки! Морао си да се мучиш ки Христ да би нешто стек'о и имао. Зато, благо деке, увек биди вредна, ако сад друго време и све на извол'те. Каки... Кад се само сетим кол'ко зноја обришем док дрва не видим у авлије! А оно...беда! Немаштина. Нема се ни за јело богзна. Ни'е имало ки ово сад: 'оћеш, душо, ово, 'оћеш, злато, оно... Ако се има нешто, то е бивало велико, то е бивао благослов, кол'ко год мало било.

Тако и ја, благо деке, млад остао без родитељи, ал' брго се научио да се довијам, да обезбедим за кућу дрва, брашно, редно. Морао сам, ни'е било 'оћеш ел нећеш. Остане све на тебе и то ти 'е, ради и ћути. То пантим, ки да било ономад, а много има од то доба. Планина ова наша била главно место за дрва. Ту се снабдевали сви из села. И дан данас гор има шума, богата и велика, само мука да дођеш до там'. Ја сам иш'о пешице. До гор на кола, терам краве, а одозгор краве вуку кола, а ја пред њи'. Цео дан ми не закрпи време да стигнем да дотерам дрва. Никад не дођем за видеља.

А наши људи причали ми, разумеш ти, код Сиљевачког гробља да опасно ноћу! Ту се укршту путеви и човек ако 'е сам, није добро да ту пролази. Нису никад 'тели ми кажу што то тако причу, ал' наслућив'о сам из

њине приче да се не шале и д'иму добар разлог што тако вичу. Нисам се плашио, ал' ни'е ми бивало ни све'едно кад треба д'идем за дрва. А морао сам, нисам имао куд. Други начин ни'е бивао, ники није имао тол'ко паре да плаћа другом да довози дрва место њег'.

Ја тако одредим дан кад сам намислио за дрва. Киј кад си рек'о сад, ники није мог'о тај дан да пође с моном. Само мало да ми помогне, велим, а мислим се: само да крене, не мора ни трупче да подигне руком 'ко неће. Кажем, нисам се бојао, ал' нека ти 'ладноћа уђе у крста, ма не буде ти све'едно, нису то бивале празне приче што су причали људи, знао сам ја то. Ал'шта можеш. Кренем ти тако ја, благо деке, сам. А мало сам се у том свему и као храбрио и волео нешто што се тако уде-сило да морам сам. Ки оно дете кад се кочопери и фали како сме да спава само без мајке, тако и ја за планину. Укошкам краве, потерам и кола, понесем нешто за јело да имам и право у планину. Пош'о сам сабајле, стиг'о гор' и одма' се бацио на пос'о. Како се дан разгревао, све мање сам мислио на приче о Сиљевачком гробљу. Запињ'о сам из све снаге да што више дрва потоварим. Посе дванаес сам тек доручков'о. Можебит и да би што пре завршио то зашта сам дош'о, па да што пре кренем. Али како бивала превалила подна, ја све више у'ватим себе да се мисим о тем, па брже боље пребацим се на нешто друго: уу, чие ово дрво, ки подрум наш широко; ел: требађа оно там да посечем прво, ово младо, могло још коју годину да расте... И тако себе све заварам да не мислим на оне приче.

Оно, дан, ако летњи, протутњи ки дланом о длан. Дође придвече, поче се смркава. Видим ја да време да се

полази куће. Привежем ја конопчићима дрва у кола, опет укошкам краве, и кренем. Иш'о сам полако, ако сам једва чек'о да изађем на наш пут овамо, да прођем ту раскрсницу за коју сви причали да тешко мош се прође ноћу. Кад сам био мало пред њу, ја устави краве, па се попе на кола спреда, можда био и стра', не би сад умео то да ти кажем. У такем стварима нема 'ајдука, благо деке, запанти. Попе се ја тако и потеря опет краве. Ишли смо полагацко, оно и не мож друкше, терет је то, а кравчета два, жао ми и њи. Ја се беја замислио тако нешто, а леву руку сам намерно налактио на колено и наслонио главу на длан, тако да не видим гробље с леве стране, поред ког треба да прођем. Видим ја премичемо се. Иду краве полако, ки до сад. Пролазимо поред, држим ја једнако руку онако, намерно. Полако, полако... пролазимо ми гробље, видим, ништа се не дешава, уу, реко' вала Богу, добро 'е! Можда оне приче и нису баш све биле тачне... Кад наедампут, разумеш ти, чуем ја у даљине неку ломњаву, неку буку, силу! Шта е реко то, шта мож да биде сад! Трактор ние сигурно, у Левач сам први ја дотер'о едно петнаес година посе тога. Ма, чуем лепо, га-лама све већа, све јаче се чује! То само грми! Само кад одједаред краве стадоше! Ја да и потерам, ни макац! Ни да мрдну! А оно све боље укће! Мисим се ја, готово. Куј зна кака сила ово иде, ово нису чиста посла. Само кад вид'о, благо деке, од пута озгор иде бре нека сила, не мож да ју сагледаш ни крај ни облик. То нека гомила, гомила, црна, само учи! Док одједаред само не загрме нешто: Склањааај, пријатељу! Ја уздркта, реко' ел ја ово причувам. Оно опет, још јаче и ближе: Склањааај, пријатељу! Ууу, ја поче да глеам, де да склањам, лево гробље остало,

десно јаруга, де ћу! Ете ти у томе то се приближило право на мене иде! Црно нешто, ма како кућа, још веће! И крчи све пред себе! Ја се прекрсти! Реко, Боже, ти помогни мене сад! Краве се укочиле, и оне се уплашиле, а ја на кола и даље, седим тако и ишчекујем шта ће биде с моном и де ће ме мои нађу и да л' ће ме кад нађу. Ете ти је гомила право ка мене! А мало испред имао неки путић дол' ка потоку што води. Кад ти та гомила дође на десетину корачаја до мене, она бре скрену на тај путић ки кад је неко окрену! И настави дол, чуем ја само грми, ломи све там! Глеам ја и не мог да објасним сам себе шта сам видо! У тем, пођоше краве саме, нисам и ни потеро.

Све до куће сам ја размишљао шта је она гомила, шта сам то вид'о, како е то сила била прошла пред мене, а ја остао жив Богу фала! Ни дан данас ми, благо деке, ние јасно, нит сам негде мог'о да прочитам ел видим, чуем међу људи нешто слично. Слуш'о сам разне приче и све мене обливао зној од језе кад ми причу тако људи, ал овако нешто ники ми још ние испричао. Сам сам вид'о! И ел ме веруеш, благо деке, оно што кажу, може човек д' оседи за ноћ, каки! И не стигне да те облије 'ладан зној, само неку 'ладноћу осетиш низ леђа, претрнеш све. Ја сам се вала Богу вратио, а знам да неки нису. Причали људи. И знао сам да не лажу, да не збију само шале с моном. Свашта људи ту виђевали. Можебит неки вид'о исто што и ја, ал ние имао ту срећу да га поштеди нека сила, Бог. Ја сам увек био сналажљив, па ете дао Бог да сам се снаш'о да се прекрстим.

Тако то било, благо деке. Свашта деда виђао. Ние то било једини пут. Зато, биди увек на опрези, ако сад има светло, и кола са фарови, и лампе и све. Та сила ако

реши, ту не помаже ништа, разумеш ти! Ту само остае човеку да се прекрсти. Ал и то куј се сети од стра'..."

Деда би увек завршавао своју причу благим климањем главе у леву страну, као знак и сопствене неверице и запитаности над причом коју је управо исприповедао. Као да није могао довољно да се начуди, довољно пута да се прекрсти да би захвалио Богу што га је те ноћи сачувао од силе знане само његовим очима. Повлачио би потом „ћебенце“ на колена, као да се штити тако од сећања која је призвао у речи. Прислонио би главу на свој леви длан и руку наслонио на сто испред себе. Причање се ту завршавало. Никада није отпочињао другу причу након прве. То је била философија његовог приповедања. Свака прича заслуживала је мисао о њој. Деда би се увек повукао у дубоко ћутање, тако замишљен и ослоњен на руку. И ко зна шта је у том тренутку пролазило његовим мислима: године, рат, планина, можда Сиљевачко гробље и црна сила која руши све пред собом. Нисам успевала да разазнам потоње мисли свог најомиљенијег приповедача. Али сам видела и Сиљевачко гробље, и деду замишљеног на колима, и краве које преплашено стају. Видела сам и црну силу! Увек сам је замишљала као велики, огромни пласт сена црне боје. Такву сам је видела како скреће тик испред деде и одлази некуд низ пут. Такве је се и данас сетим кад о њој размишљам. Такву је и сад видим док слушам дедин далеки ехо: „Склањааај, пријатељу!“

Из рукописа – Светолик Станковић

ГОДИНЕ У АРВИЛУ

(одломак из романа)

— Речено је и записано, господине Кашанин, да је Музеј кнеза Павла, под вашом руком, постао *храм лепоте, чувар свете баштине и нашега божанскога бића. Лепоте, која нас још увек спаја са светом узвишенога. Био је то покушај стварања националног културног стила у који се сливала сва разноликост нашега живота, а ви сте носили собом, „светлост средњевековља“.*

— Премного лепих речи о човеку којег сународници нису умели да поштују, и вреднују, у неким смутним временима. Но, *покољења дјела суде*, казао је владика Раде, тај српски горостас виши не само од Ловћена него од свакога српскога врха.

— Долази Други светски рат, кнез Павле одлази из Београда, Србија је окупирана, Музеј остаје вама и вашим сарадницима на старање, одржавање и чување. Како је све то ишло, под овако тешким условима?

— Како је ишло? Онако како је могло и морало. Људска врста опстала је на овој планети, поред свих катаклизми које су је кроз миленијуме задесиле, захваљујући прилагођавању. Морали смо и ми да се прилагодимо новонасталој ситуацији, али неке околности, рекао бих и случајности, ишле су нам на руку. Рећи ћу вам,

нешто касније, о чему се ради. Пре свега, чинили смо све да сачувамо национално благо од растурања. Ред, рад и дисциплина, успостављени у периоду пре рата, настављени су и у времену окупације, немаштине и беде. Поново ћу истаћи заслуге мојих сарадника, Ђорђа Мано Зисија, веома образованог човека и свезналице; архитекте Ивана Здравковића и Миодрага Грбића. У коликој смо беди били сви заједно, показате вам и детаљ да су отпадала сребрна дугмад, са ливреја чувара. У таквој ситуацији приписивање заслуга за рад и опстанак Музеја само мени, била би превелика нескромност, са моје стране.

Поред војне, постојала је и цивилна немачка власт, Управни штаб, на чијем је челу био доктор Турнер. У оквиру штаба постојало је Одељење за заштиту споменика културе. Овде долазим до кључне личности у причи о Музеју за време окупације. Реч је о *Јохану Албрехту фон Рајсвицу*, који је водио то одељење. Пруски барон, професор балканологије у Берлину, био је изразити пријатељ Срба. Једне године посетио је, са трудном супругом, манастир Лесново. Дуго су стајали испред портрета цара Душана, према којем је гајио велико дивљење. После дугог ћутања обратио се трудници, ако будеш родила сина волео бих да је овакав. Даћемо му име Душан. Госпођа је заиста родила мушко дете. Наденули су му, поред немачког, друго име Душан. Манастир Лесново налази се на југозападним падинама планине Осогово, на самом почетку села Лесново. Још у једанаестом веку, у околним пећинама подвизавали су се бројни монаси. Данашњи монашки комплекс основан је 1341.године. Основао га је деспот Јован Оливер Грчинић, власник околног простора.

Цар Душан је 1347.године, на скупштини у Скопљу, прогласио манастир Лесново седиштем новоосноване епархије Злетово.

Вратимо се фон Рајсвицу. Својим ауторитетом и положајем штитио је, где год је стигао. Није дозволио аустријским војницима да однесу из Музеја портрет трагично преминуле царице Јелисавете Сиси. Хтели су да украсе, тим портретом, своју војничку мензу. Солдатска посла. Међутим, кад је Гестапо дошао по портрет Лоренса од Арабије, није се много противио. Разумео сам га, шта више, слагао сам се са његовим пристајањем. Наглашавам, од иоле вреднијих музејских експоната, ништа није нестало. Изузетну улогу имао је 1942.године у спасавању моштију српских владара и познатих личности, из фрушкогорских манастира. За дивљачка скрнављења српских манастира и моштију светих брзо се сазнало у Србији. Овде морам да истакнем име *часног проте професора доктора Радослава Грујића* и његовог несебичног залагања да се спасу светиње. Потегао је све своје везе и успео да дође до фон Рајсвица. *Клекнуо је на колена и ридајући на сав глас молио за помоћ.* Велики поштовалац Срба и српске културе, попут браће Грим и Гетеа, без премишљања ступа у акцију. Поред Грујића позива и Грбића, мојег сарадника и сва тројица одлазе у Сремску Митровицу. Одатле иду у Шимановац, Крушедол, Јазак, и остале манастире. Преносе мошти до Руме, ту је чекао воз којим су пребачене у Београд. *Дочек светих моштију у поробљеном, уништеном и ојађеном Београду био је величанствен. Народ их је дочекао на коленима. Ридање и плач, уз молитве непрегледне масе људи, проламао се над српском престоницом.* Фон Рајсвицу Срби не смеју да забораве ово

добročинство. Поред овога, фон Рајсвиц наређује да се експонати Музеја спакују, однесу у подрум и зазидају, не слушајући наредбу владе да Музеј буде отворен. Тако је спасено благо Музеја, тачније, српскога народа. Од оца Теофана из Раче добио сам *Мирослављево јеванђеље* и једно време склонио га у трезор Народне банке. Касније смо га вратили у Музеј.

Променом власти знао сам да ми више нема места, не само у Музеју него уопште у друштву. Моје је време истекло. За прилагођавање новом добу и његовим људима нисам имао воље. Примопредају између мене и Вељка Петровића извршио је официр победничке војске Татомир Вукановић, у краљичином кабинету. Некада смо нас двојица били пријатељи, упознао сам га добро. Био је изузетно сујетан човек. Нисам му пружио руку. Поздравио сам своје сараднике, захвалио им на сарадњи, окренуо се и отишао. Тако вам је у животу. Одиграте своју ролу и силазите са сцене. Да ли сам био љут или можда увређен? Ни једно, ни друго. Био сам сигуран да сам поверени ми посао обавио часно и поштено до краја. Осмислио сам свој живот, испунио га делом због којег се нећу стидети будућих година и нараштаја. Шта ће ми више од тога?

— Кад говорите о вама, људи који вас познају, увек истичу неколике детаље из вашег живота. Први доктор историје уметности, изношење на светло дана, *urbi et orbi*, сјаја и величине средњовековне Србије и ваш аристократски стил у животу и раду. Не по пореклу и рођењу већ по изгледу, понашању и осећању дужности за оно што радите. Имате нешто што вас издваја од многих са ових, и не само са ових, простора. Човек сте многих талената.

— Имао сам тежак али срећан живот. Човек има онолико талената колико воли свој посао, са коликом га преданошћу и посвећеношћу ради. Укратко, љубав према животном позиву одређује наше таленте. Има један велики недостатак код великог броја људи, то је недостатак доследности. Трудио сам се да је сачувам, да јој останем веран и онда када је то било готово немогуће. Разуме се, платио сам високу цену. Приликом бомбардовања Београда порушена ми је кућа а рукописи изгорели. Но, хвала Богу, остали смо живи. Примила нас је породица Гутеша у свој дом, због чега сам јој неизмерно захвалан. У току рата, под тешким околностима, сачувао сам, са својим сарадницима, Музеј, у готово неокрњеном стању. После рата проглашен сам квислингом, издајником и не знам шта ми се све није приписивало. Отеран сам без пардона, грубо и простачки до гађења. Доживео сам да будем гост на дворовима европских суверена и будем одликован од њих, да добијем француску Легију части, због заслуга на пољу културе. Можете замислити тај лук од барањског сељачета до зенита највиших почести и уважавања, и на крају стигма издајника и квислинга, сарадника окупатора. Често се сетим чувене Наполеонове изреке, *од врха до дна, само је један корак*, коју је изговорио пред постројеним бедним остацима своје поражене војске, завејане у снегу, залеђене руском зимом. Знао је да је то његов крај. Ја не признајем да сам побеђен, мене су надиграли. Ко, када и како, сасвим је друга прича. Враћам се несрећном кнезу Павлу. Следећи политику свога претходника Александра, настојао је да по сваку цену сачува Југославију. Мислио је да ће ако сачува њену неутралност остварити своју намеру. Потписивањем пакта гарантована је неутралност

његовој држави. Овим чином сматрао је да ће спасити државу и народ великих ратних разарања и несрећа. Нажалост, преварио се грдно.

Енглеска, бојећи се пораза, тражила је да што већи број земаља ратује на њеној страни. То је подразумевало безусловно ангажовање Југославије у рату против Немачке. Кнез је то сматрао сулудим чином, равним самоубиству државе и народа. Остао је усамљен. Мартовски пуч, изведен у енглеској режији, са официрима, њеним агентима у врху југословенске војске, био је искључиво британски интерес, из користољубља. Даља кнежева судбина, мање више, је позната. За мене и моју породицу настали су тешки дани. Лојалност коју сам и даље исказивао према кнезу Павлу нису ми опраштали. Био сам апсолутно одбачен од друштва. Нико није смео да објављује моје књиге. Био сам срећан што сам сачувао главу на раменима, многим часним и поштовања достојним људима тако нешто није пошло за руком. Живео сам у тескобном стану, писао на коленима у кухињи где се сушио веш. Да бих преживео сарађивао сам у *Политици*, анонимно, на рубрици *Да ли знате?* Но, кад дођу неке године, уздигне се пред човеком зид преко којег се не може. Престаје писање. Не морају да буду те године старачке, како се обично мисли, могу оне доћи и раније, све зависи од човека, индивидуална је то ствар.

Већ сам рекао да је при бомбардовању Београда страдала моја кућа, страдали су и рукописи. Међу њима, најзначајнији је био *Српска књижевност у средњем веку*. Морао сам све испочетка. Почео сам поново да је пишем, већ зашао у седамдесете године живота. Онај зид, о којем сам вам говорио, још није постојао или га ја нисам видео.

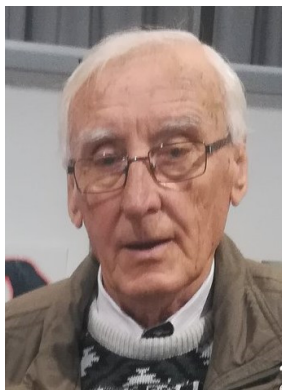
На моју срећу. Овом књигом настојао сам да оповргнем опште мишљење наших филолога да ми заправо немамо средњовековну књижевност, да се све своди на писменост, преписе, да можда, у летописима има неких елемената књижевности. Нисам тога мишљења. *Доментијан је европски писац, међутим, није признаван од критичара због велике цитатности Библије.* Нису схватили да је то *креативан поступак у писању*, како се изразио мој млади сарадник Дејан Медаковић. Наглашавам да Доментијан пише у оним годинама у којима непознати сликар осликава фреске у Сопоћанима. И ту долазимо до кључне чињенице, коју многи или превиђају, или је уопште не виде. Најрепрезентативнија дела српске књижевности и најзначајнија сликарска дела српске духовности, настајала су истовремено и за исто друштво. У њима се најбоље сагледава високоразвијена култура Србије средњег века, јер више је дворска а мање државна. Уопште, Доментијанови списи представљају целу једну идеологију државе и власти. Религиозна мистика добива националне црте. *Немања, Стефан и Сава, три су светлила богомобдарена, на чување народа свог.* У својим истраживањима, без бојазни, повезивао сам аристократију и књижевност, тврдећи да је у фрескама садржана хеленистичка традиција високог квалитета.

— Опште је мишљење књижевних критичара да је ваша *Српска књижевност средњег века*, најтемељитије дело икада написано код Срба.

— Оставимо се критичара и похвала. Вратимо се нашој теми. *Нема у свој јужној Италији савршеније скројених портала од студеничких и дечанских, нити оригиналније и лепше олтарске трифоре од студеничке. Ни на западу ни на*

истоку, систем декоративне пластике наших цркава моравске школе, нема преседана. Много пре Ренесансе почиње индивидуализација у нашем фрескосликарству. Студеничке фреске су неговане, рафиноване, светле, колико од боја и позлате толико од јасних мисли. У томе дубоком колориту, у томе моћном цртежу, у тим фигурама без гестова, у томе владању собом и материјом, као у мирној причи без много речи треба гледати аристократски укус њиховог поручиоца. Нису те скулптуре у Студеници толико многобројне колико су лепе. Као и наше фреске тога доба, оне, иако прилагођене декоративној функцији која им је намењена, имају сва обележја сублимне монументалне уметности. Њихова је врлина, мера. У то време нема већих ни важнијих скулптура на Балкану. Ништа није тако живо, као мртва прошлост кад се оживи. Наши историчари, захваљујући једином озбиљно сачуваном архиву, у Дубровнику, који има огроман број докумената, који се односе на српску и босанску средњевековну државу, па су наши погледи ишли из једне мале републике, из једне мале средине, усмерене према једном великом државном организму, какав је била српска и босанска, посебно српска држава. Из тог малог Дубровника оцењивали су Душаново царство. То је погрешна визиура. До ње је дошло само зато што је тамо био највећи број докумената, а нису имали тада још знања да открију оне поруке које не само даје историја уметности о средњевековној држави него о нивоу целом и програмима тих владара, који су плаћали та осликавања. Уместо да гледају из Призрена ка Дубровнику, они су гледали из Дубровника ка Призрену. То је та погрешна визиура. Најмање знамо о времену када смо једини пут ишли напореда са

највећим народима у Европи. Да је Србија некада била као Тоскана тешко нам је замислити. Али тако је било. Србија је била на висини Европе у тринаестом веку, а не 1968. године, схватите. Ако хватамо везу са тим тринаестим веком, развијајући оно што прогрес доноси, ми не излазимо из Европе. Србија нема шта да прими из Европе, што би њу морало да измени. Србија треба да сачува свој идентитет у Европи. Она јесте европска земља. Србија није западна земља али није ни азијска. Србија је медитеранска земља. Символ њене медитеранске припадности је Хиландар. Византијски корени српске културе, а Византија је апсолутно најтрајнија цивилизација у историји Европе. Наш средњи век припада великој традицији, јер је изнедрио велике људе који су се својом супериорношћу издигли изнад пуког људског у човеку и који сведоче о присуству на земљи. Немања је наш Понтифекс, онај који спаја земљу са небом.

Три приче – Борислав Батин

ЈЕДНА ОБИЧНА РАТНА ПРИЧА

Ето драги моји, много година је прошло, време је, вакат је, да отворим душу и проговорим о свему оном што ме мучи у свих ових, ама, накупиле су се све те маните, несретне године.

После двадесет година чуо сам се са братом близанцем Сенадом. Причали смо, могло би се рећи да смо више ћутали, но што причасмо.

Слушам га, као да чујем далеки ехо свог гласа, по гласу, као и по лику само нас је мајка Нусрета разликовала, отац Милорад је могао једино у погледима нашим прочитати да ли сам то ја његов син Стеван или близанац Сенад. Причали смо данас тринаестог септембра, на годишњицу очеве смрти. Отац је умро пре двадесет година, баш на исти дан, када је и његов брат близанац, наш стриц Живорад страдао у железничкој несрећи код Сталаћа. Мој отац као грађевински инжењер, иначе родом из околине Ваљева, после завршених студија на Београдском грађевинском факултету, запослио се шездесетих година у Енергопројекту и преселио у Сарајево, где је убрзо у истом предузећу упознао нашу мајку Нусрету, заљубили се и после много перипетија венчали. Ми смо рођени тринаестог септембра '65. у Сарајеву где смо све до рата живели, на Илици у кући, мајчиних родитеља.

А када је избио рат?

Пала је граната на нашу кућу, мајка је настрадала и све је отишло тада дођавола. Отац Милорад, радио је као управник на неком градилишту у Африци, није могао да дође у Сарајево на мајчину сахрану, слетео је на београдски аеродром те некако успео да стигне до српских положаја изнад Сарајева и покушавао да ступи у контакт с нама. Сенад се по мајчиној смрти прикључио муслиманској војсци, где је и сазнао да нам је отац у брдима изнад Сарајева и да жели да нас извуче преко Бутмира, нудећи велику суму долара. Једно вече је дошао са још неким својим јаранима у униформи и рекао ми само:

— Иди својима, најбоље је за тебе да одеш, ја остajem...

Желео сам да останем и прикључим се одбрани Сарајева, али мој Сенад је инсистирао и преклињао да одем, јер није сигуран да ли ћу овде сачувати главу, јер ни њему упркос и томе што је пред рат постао велики верник, није сигурна глава на рамену. Посвађали смо се, он је упериио оружије у мене и привео ме, те су ме исте вечери разменили с ратним заробљеницима са српске стране.

Мислите да је ово сасвим једна уобичајена прича, која се догодила за време рата у Босни и да је необично само то што смо се нас два брата близанца раставили на овакав начин али варате се, рећи ћу вам сада оно што још никоме нас двојица, нисмо никада испричали, а то је...

Имао сам девојку Муслиманку у Сарајеву, Сенада се звала, то је била моја прва и једина љубав, мој брат Сенад, имао је девојку Српкињу Светлану, његову прву и једину љубав. Светлана је међу првима на самом још почетку рата, напустила Сарајево и отишла с родитељима за

Београд. И када је Сенад оне вечери дошао у униформи муслиманске војске са јаранима, посвађали смо се, замало потукли, те отишли у другу собу да се као у четри ока договоримо о мом одласку.

Наравно, ово је био само фингиран сукоб, у другој соби смо се пресвукли, ја сам узео његово цивилно одело, а он моју униформу и моје крштено име Сенад, а ја сам од тога тренутка постао Србин, Стеван. На руку нам је ишло и то што смо као мали рођени са фимозом, те је и та бизарна препрека била истоветна код обојице, оперисани смо истог дана у Сарајеву, када смо имали око петнаест година.

И тако...ја сам се оженио у Београду по православним обичајима са Светланом, а мој брат се после рата оженио по муслиманским обичају са Сенадом.

Свакако да наше жене знају то и чувају ову тајну, чак ни наша деца не знају о томе ништа, а зашто би им ми и рекли нешто, ми смо ипак само једна срећна београдска породица, а како ми је данас брат из Сарајеву рекао, а ја и све знам и да ми ништа није казивао о томе, они су једна срећна, сарајевска породица, а о рођацима у Београду и Сарајеву, ето, већ двадесет година биће да се не спомињемо и да наша деца о својим рођацима у Београду и Сарајеву не знају ништа.

Ја вам сада све то рекох, па нека буде, шта буде, а наравно и мој брат, знам то, неће се љутити због овога што рекох и отворих душу...

Свако добро вам желим...

Праштајте...

ЗАШТО ПИЈЕ МОЈ ДЕДА

— Деда, зашто пијеш, зашто си стално пијан?

— Ако ми украдеш од оца онај балончић ракије, онај што вам донесе деда Јовиша из 'Рачевића, деда ће ти потанко испричати истиниту причу, коју још никоме не испричах и кашће ти се зашто твој деда Ђока стално пије.

— Ево... деда... причај...

'Вако то беше: Негде у пролеће девесто осамнаесте, био сам шнајдерски калфа код мајстора, Јеврејина Маинстера у Минхену. Мобилисаше нас и ја ти будем послат на Западни фронт са Шеснаестим баварским, пешадијским пуком и негде у октобру те исте осмаесте, пред сам крај рата, а памтим и тачан дан, проклети четрнаест; почеше да нас туку Британци и засипају бојним отровима. Наши падају као снопље, гуше се... Ја срећом, брзо ставих гас—маску, те ту видех како се неки војник превија и грчи, препознам нашег каплара, те брже боље извучем гас маску, од неког јадничка, мртвог војника и навучем каплару Адолфу ту гас маску, а каплара упртим на леђа и извучем са положаја и однесем га у пољску болницу.

Е па, синовче мој, тај каплар ти је главом и брадом био оно пашче и сам ђаво...Адолф. Хитлер.

Касније... чујем одвели га у Западну Померанију у војну болницу у Пазевалку, те га излечише. Што је најгоре, ја га још посетио, препознао ме, тад је био ослепело и онемело пашче; жалио га... кад оно се опоравили и пролајало само тако.

Ја се двадесетих година вратих у Панчево, отворих радњу у Београду, знаш тамо код Лиона смо становали... Ожених се дваестреће и добих Живка, па твог оног ћаћу несретника...па и тебе сретника ето...

— И зато пијеш? Ма ти то измишљаш, причаш глупости саме... те ми смо плаве крви...потекли још од оног Бате илирског краља из Батина у Херцеговини...пре скоро две хиљаде година... еј, бре деда, па из историје смо учили да су Словени дошли на Балкан тек у шестом—седмом веку, а ти још ми причаш како је и Александар Македонски био Србин, те да су Македонци добили име по реци Дону... Маке—донске, као после потопа дошли са четвороречја Црног мора, које је тада било језерце... хахаха... И шта кажеш зато пијеш?

— Слушај...дедино има још...

Кад поче други рат четрес прве ми се вратисмо у Панчево и мене послаше опет на фронт, овај пут противу Немаца... распаде се наша војска очас... мене заробише, ја ти у покушају бекства убијем немачког официра... хоће да ме стрељају... међутим: у неким швапским новинама писало још пре рата, како смо Хитлера спасили за време Првог рата, четрнаесте на Марни неки Британац Хенру Тандеу, који није хтео рањеног да га докрајчи и ја крајем рата четрнаестог октобра, осамнаесте... и пустише ме... не убише ме, рекоше ми још: наш Фирер, враћа дуг...

— Ама... ништа ти не верујем деда.

— Сипај благо деди... још по једну... живео ми ти сто година.

— И шта кажеш...пијеш због тог што га ниси пустио да се угуши те године у рову? Мислиш имао си прилику да спречиш крвопролиће и милионе жртава рата, све оне логоре и страдања.

— Не... ја пијем черес тога што ме не убише Швабе четреспрве...само зато... Какав бре дуг...их...

Мој деда је умро у Санаторијуму за плућне болести на Озрену, седамдест друге... четрнаестог октобра... баш...

ТАКСИ СТАНИЦА

Бити београдски таксиста је за мене увек била привилегија. Толико се у мени накупило прича са београдског асфалта да бих вам могао приповедати годинама. Они прави београдски таксисти, који никада своје муштерије нису мували, наплаћујући им по некој другој тарифи или их возили дужим путањама, да, ти таксисти, београдски шмекери имају своја неписана правила и неку своју професионалну етику, да никада не причају интимне приче о својим муштеријама, баш као што психијатри или свештеници не причају о исповестима својих пацијената или пароксијана. И ако ме питате коју вам причу никада не бих испричао то је баш ова прича о једној балерини.

Сада ћете ми ви замерити и оптужити ме да нисам ни мало професионалан, да не припадам кодексу управо поменутих београдских таксиста—шмекера, е сада, како се извући жив и испричати вам ту причу, па тако што ви који читате ову моју причу, мене можете пронаћи на једном београдском гробљу, а нећу вам рећи на ком се гробљу и на којој парцели налази мој гроб, а овај текст једне моје животне приче је дат овом мом пријатељу, тај мој пријатељ је под заклетвом обећао да коверат с мојом причом, неће отворити све док сам жив, те да ће је објавити под његовим именом, тек после моје смрти. Дакле, причу вам управо прича мртав човек.

Кишни прохладни октобар касно вече. Возим Француском улицом и крај Народног позоришта, зауставља ме једна девојка. Рекла је само да је возим за Земун, до Главне улице, те ће ми рећи у коју улицу да скренем, јер не зна тачан назив те улице у којој је тек пре неки дан изнајмила

стан. Брзо сам стигао у Земун и када сам био у Главној улици, погледам на ретровизор, ње нема, упитах је у коју улицу треба скренути, она ћути, окретох главу и видех да је заспала, да лежи и спава на задњем седишту. Скретох у прву улицу десно. Изашао сам из таксија, отворио задња врата и седох поред њених ногу. Видим изула је ципеле, кроз најлон чарапе назиру се крвави завоји на прстима, помислих одмах да је балерина. Померила стопала и ставила их у моје крило, утом се и пробудила, подигла главу и упитала ме где смо. Рекох јој да смо у Земуну, те да ли може рећи где ћемо сада.

— Знате, са мога прозора у поткровљу видим Гардошку кулу.

— Да није то Гардошка улица? Упитах је

— Биће да је та, молим вас возите тамо.

Ја сам несвесно почео да јој масирам стопало.

— Ах... када бисте знали како ми то прија. Ах...тако сам уморна.

Одвезао сам је у Гардошку улицу, показала ми је кућу у којој станује. Изашао сам из таксија, отворио јој врата, она је изашла и на првом кораку ухватила се за моје раме и изгубила свест. Држала је у руци кључ од куће, а око рамена јој је висио мали ранац. Држао сам је у наручју, капија дворишта је била отворена, откључао сам врата од куће. Када сам ушао у кућу у ходнику ми је пришао уплашени старац, власник куће и показао на степениште поткровља. Рекао сам му да позиве хитну помоћ. Она се за тренутак пробудила и замолила ме да је само однесем у њену собицу, те да нема потребе да зовемо хитну помоћ јер јој је већ мало боље.

Однео сам је у собу, сместио на кревет. Ушао сам у купатило, поквасио пешкир, улио чашу воде, сео поред ње, умио је, дао јој воду и на главу јој ставио пешкир, пољубивши је у чело.

— Много вам хвала, тако сте добри, Јесам ли вам платила возњу? Потврдно сам јој климнуо главом.

— А волите ли ви балет? Гледате ли балет?

Нисам јој рекао да никада нисам гледао балет, а нисам хтео да је слажем, већ само рекох:

— Волим балет али га никада нисам гледао у позоришту.

— Ево даћу вам две карте. Сутра је премијера „Жизеле“ у новој сезони, па изволите доћи.

Отишао сам, оставио је у њеној собици из које се са њеног прозора види Гардош кула. Наравно, сутра увече сам отишао у позориште. Једва сам умилоставио млађу сестру да пође са мном, морао сам да јој обећам да ћу јој купити ципеле.

Моја балерина није била Жизела, играла је једну од вила, нисам све то много разумео, знам само да је као и увек, ту нека трагична љубав; гледао сам само у њу, имао сам осећај да и она мене гледа иако сам био високо на галерији. После представе, испратио сам сестру, убацио је у први такси колеге са такси станице пред позориштем, а ја у мом таксију, чекао њу, моју балерину да изађе из позоришта. Када је изашла, кренуо сам к њој, махнувши јој руком, она је кренула к мени; у том тренутку зауставио се пред њом црни ауди и из њега узашао набилдовани момак, кога сам одмах препознао, био је то један од жестоких момака с београдског асфалат; ухватио ју је за руку, опалио јој шамар и повукао ка свом аутомобилу.

Ја сам потрчао к њему и повикао:

— Зашто шамараш ту девојку барабо једна.

Битанга је пустио девојчину руку, пришао ми и ударио ме главом у лице, пао сам, наставио је да ме шутира, колеге су притрчале, извадио је нож и запретио им, гурнуо је девојку у аутомобил и великом брзином кренуо ка Калемегдану.

Прошло је неколико месеци од тога догађаја, ја сам наставио да дежурам на такси станици крај позоришта, све надајући се да ћу је опет видети, распитао сам се у позоришту за њу и сазнао како се зове. Рекли су ми да је на боловању; да је уганула ногу или да јој је пукла тетива на пети, не сећам се тачно сада, углавном, нешто од тога. Тако да сам следећег дана отишао у Земун у Гардошеву улицу да је потражим у њеној малој собици с погледом на Гардош кулу.

Изненадила се када ме је видела, извињавала ми се, плакала је.

— Ви сте тако добра особа, тако ми је жао што сте због мене добили батине од оног скота.

Испричала ми је како не може да раскине с њим, да је малтретира, бије, прети да ако га остави, да ће се осветити и њој и њеној породици у Херцег Новом, одакле је родом. Сатима ми је причала шта јој све ради, како је понижава, а уједно ме је и молила да не предузимам ништа и да не обавештавам полицију.

Пољубила ме је нежно. Тог дана смо водили љубав. Био сам после тога решен да учиним нешто за њу и нашу љубав.

Распитао сам се преко својих колега о том криминалцу, где станује, куда се креће. Сазнао сам све о њему и данима га пратио. Набавио сам и пиштољ преко неких мојих далеких рођака, муслумана из Босне, пиштољ је био део ратног плена.

И једне вечери убио сам га док је излазио пијан са сплава на Сави у Блоку 45. После неколико дана отишао сам у њен стан у Гардошевој. Поново је била уплакана и сва у црнини. Покушао сам да је загрлим и пољубим. Одгурнула ме је свом снагом и вриснула.

— Знам ти си га убио, ти идиоте један, признај да си га убио, закуни ми се да ниси.

— Да, убио сам тог скота који те је малтретирао, убио сам га, сада си слободна.

— Па шта си очекивао да ћу бити с тобом, ма ко си ти шоферчино једна, шта си умислио, па зар да и мене умешаш у његово убиство, полиција ако сазна, бићу и ја оптужена. Да се ниси усудио да више долазиш, па која сам ја будала да спавам с тобом, гадиш ми се, гадиш, па ја сам га волела, волела сам га разумеш ти то идиоте један, нећу више да те видим губи се и ћути, ћути ником не причај никада о овоме, а нећу ни ја... Одлази из мога живота заувек...

Отишао сам, оставио је уплакану. Више никада нисам стајао својим таксијем, на такси станици код позоришта, само понекад скривен, мало даље од такси станице; изађем и чекам да је видим како излази из позоришта и узима такси са станице крај позоришта.

Када је на репертоару: „Жизела“ не пропуштам представе, далеко са галерије посматрам је и плачем. Сада све знам о балету, балет ми је живот у коме сам ја

Алберт, кога је Мирта осудио да игра на Жизелином гробу до смрти, губим снагу, падам, осећам дах смрти, али Жизелин дух поново заигра преда мном, дах вечне љубави ми враћа снагу, устајем и спашен сам смрти.

Ето, то је та прича једног обичног београдског таксисте, шмекера заветованог на ћутање до гроба. Рећи ћу само још то:

На моме гробу видећете на споменику исклесану балерину, Жизелу.

Збогом...

Две приче – Драган Врањеш

МАЛА СРЕЋНА ПОРОДИЦА

Устао сам рано, у шест, и почео да се спремам за посао. Киша је ромињала и помислио сам да можда нећемо радити, али ипак одлучио сам да се појавим на радном месту — копање канала ради гасификације града и околине. Негде на пола пута, када је ромињање прешло у плусак, зауставио сам бицикл испод крошњи дрвореда са моје леве стране, узео мобилни и позвао шефа, затим прекинуо везу — кредите на његовом телефону плаћала је фирма. Ипак...

„Несторе...”

„Ко је то?”

„Илић.

Тражио је мој број, а није га меморисао у телефон. Ваљда нисам био битан. То ме је мало наљутило.

„Шта ћемо да радимо? Киша лије.”

„Где си ти сад?”

„Ево, пошао сам на трасу.”

„Немој, немој! Врати се назад! Не вреди. Нећемо радити.”

„А сутра? Сутра је празник.”

„Не знам ништа, веруј ми.”

„Добро, добро. Назваћу те онда предвече, може?”

„У реду.”

„Здраво.”

Није ми одговорио. Па, мајку му, могао је бар рећи „здрaво“. Не би га ништа коштало.

Ахахах. Милине. Остао сам без 1100 динара, али цео дан је преда мном, слободан. Каква срећа. Одједном је све и мало смисла. Почео сам да се осећам као човек.

Скинуо сам радно одело, навучао тренерку и ушущао се код жене у кревет. Приљубио сам се уз њено топло тело. Ћеркица је спавала са друге стране. Измигољила се из кревета и прешла у постељу код мајке.

Није ми се спавало. Пријала ми је топлина, па сам мало протрчао пољанама прошлости. Осећао сам се сигурно, скривен међу најдражим бићима. Једном, неко ће нас раздвојити и наставићемо да лутамо сами, само са модификованим Ја. Осетио сам бес. Али, сад сам био ту и трудио се да уживам у сваком тренутку телесне и духовне присности. Требало је само помирити се са свим, помислих, и све би било беспрекорно. Нисам био способан за тако нешто, а истина је молила да је узмем.

„Мамице, татице...“, чуо се слатки дечији гласић.

„Ооооо, где си мила моја љубави?“, обратих се својој ћеркици. „Побудила си се.“

„Ту сам тајо мајо.“

„Мајка, дижи се, дете нас зове.“

„Знам, чујем вас, не дате ми да спавам. Избацићу вас из собе.“

„Кажи јој љубави да ћемо ми њу избацити.“

„Ми ћемо тебе избацити.“

„Ја и отац мој најмилији“, рекох.

„Ја и мој отац најмилији“, понови ћеркица.

„Ух баш...“

„Мајка, хоћу да легнем између вас двоје. Има ли места између вас?“

„Наравно љубави“, рече супруга, „За тебе увек има места.“

„Наравно, срећо“, надовезах се.

И тако, то мало телашце се ушушка између нас и ми се загрлисмо. Сви троје.

„Ми смо једна мала срећна породица. Је ли тако мајка?“, рекох.

„Јесте“.

„Тата, помери се“, љутито рече ћера“, „Притискаш ме. Мама, реци му!“

САМОЋА

Коме самоћа не може да науди, тај лаже. Она се служи са безброј трикова и њене су намере пуне замки. Самоћа. Понекад нам је потребна да се на тренутак ослободимо баласта људи и ствари. Добро дође да човек предахне и да се сабере. Размисли о својим поступцима и уопште о животу самом. Да покуша да докучи где му је место у окружењу у коме се налази и како сопствено трајање да учини бољим и креативнијим. Понекад. Све остало на дужи рок је мучење и мрцварење, вечити разговор са самим собом. Ето, то је самоћа ако постане незаобилазни део твоје стварности. Отвараш очи и она је ту, нуди ти сву слободу коју можеш да замислиш, али, нешто недостаје.

Недостају људи. Да управо они који као нико и ништа друго могу да ти загорчају живот. Људи са тако мало

самилости и саосећања. Људи којима је увек најлакше да осуђују, уместо да разумеју. Људи који више одмажу, него што помажу. Људи, та Божија створења, или створења ништавила, ко ће га знати. Људи који ти се подсмевају, који те оговарају, који ти окрећу леђа, који те издају. Људи крхки и ограничени, кукавице, ма колико били слаби или моћни, свеједно. Људи. Да не заборавим да напоменем, и ја им припадам. И нисам изузет нимало од свих слабости које их прате.

Самоћа. Добра је да сагледаш ствари на објективнији начин. Чистије, јасније, прозирније. Самоћа као једна врста дистанце. Излажење из левка у коме живиш и чиниш уобичајене ствари по навици и схеми. Левка у којем на прсте можеш да пребројиш колико си пута погледао у небо и тек се на трен малчице пробудио из тог мизерног сна које ти нуди друштво. Самоћа док седиш поред бистрог потока који благо жубори. Самоћа док посматраш сумрак са литице брда на које си се попео, без девојке, жене или пријатеља, искључивши мобилни, или са довратка сопствене куће, тамо преко кукурузишта ако си срећан да живиш у предграђу малог града, самоћа, док се мамуран од прошле ноћи вучеш до прве кафе на место где те нико не познаје. Има самоћа својих предности. Али, нешто недостаје.

Недостају људи и сузе које би да поделиш са њима. Зар можеш бол да делиш са самим собом, а да се осетиш испуњеним? Зар можеш своју патњу тек тако да дајеш наоколо празнини или хировима времена, сунцу или снегу, киши? Зар можеш да нудиш све оно што осећаш, своје највредније благо које ти живот значи, па чак и самом Богу, а да одговора нема, већ само тишина која

бездушно шуми, са друге стране? Зар можеш и на трен да не будеш човек, мада те околности често приморавају да се трудиш да баш то и будеш — не човек.

Самоћа. Била ми је и мајка и маћеха. И још увек је. На крају, добра је за писање, мада од њега никакву корист немам, нити сам икада имао. Али ми се придружила некада давно, као путоказ у ком ће правцу мој живот да крене. Из једне самоће у другу, и тако непрестано. Нисам успео да је препознам, био сам млад и неискусан. Нити да је временом отерам од себе. Решила је да ми буде најбољи пријатељ и ја ту ништа нисам могао да учиним. Само се надам, свим својим срцем, ма колико сам је заволео и колико сам срастао с њом, да ће једном да ме напусти и каже збогом (чак ни данас, у овим годинама, нисам у стању да то учиним сопственом вољом).

Јер, сваког је госта три дана доста, кажу Срби, али овај је гост већ одавно прешао све границе пристojности.

Прича – Динко Османчевић

У СУСРЕТ КРАЈУ

Коњи њиште око њега, поскакују, копитима рију по земљи. Кроз прашину, тамо, у подножју планине назире се улаз у Светилиште. Сабље сијевају, штитови звече. Крици рањених и осакаћених таласају бојиштем, а онемоћала тијела земљу натапају крвљу. Једна рука што држаше сабљу, сасијече му најбољег друга. Застаде на тренутак, а онда још један бљесак сабље и раздирући бол...

Зорлан се трже из сна. Мокар од зноја. Овај сан, некада давно проживљен, повремено га прогања као каква авет. У посљедње вријеме, често га сања. Узе гутљај воде из оплетене чутуре. Погледа око себе. Сјенке растиња постале су издужене и чинило се да играју. Повјетарац је доносио свјежину. Пред његовим очима пружа се Света долина. Полупустињско подручје, са остацима насеља, у некада плодним оазама, постепено је прелазило у пјешчану и камену пустош. Са друге стране долине, међу стијенама је улаз у пећину, у древно светилиште ратника, мјесто поклоничког путовања ријетких ходочасника, некада најхрабријих бораца. Његово одредиште.

Посљедњи сунчеви зраци замакоше за хоризонт. Било је вријеме да крене. Његова обућа разноси прах сасушене земље, док корача, вођен звијездама. Присјећа се када је овдје војевао. Чета у којој је био, тада тек приспјела

у долину, сусретала се са колонама израђаваних војника и становника овога краја: женама са уплаканом дјецом, старцима и голобрадим младићима који су са муком вукли претоварене животиње.

Од тог времена, Краљевина Горштака загосподарила је долином и постала чуварем Светилишта. Пораз и ране бољели су, али и вјековима раније вођени су многи ратови за Светилиште. Сачувано је сјећање на страшни рат из времена Велике таме, када су уништени велики градови и све ондашње знање. Одувијек се дивео древним војницима и њиховом јунаштву. Као дјечак са улица Бањског одлазио је на обале Смарагдне ријеке и слушао старе рибаре који су знали бројне легенде из времена Велике таме, а посебно причу о најжешћој бици за Светилиште када су и небо и земља горјели, а челични змајеви на небу играли плес смрти. Он, намјерава се поклонити сјенима тих древних ратника.

Пјешачио је цијеле ноћи. Ријетко је застајкивао. Поново му се вратио онај исти осјећај као пред неку велику битку, немир, који је знао да савлада и жеља за доказивањем која га је узносила. Готово је заборавио на умор. Пред зору је стигао у подножје планине. Међу стијенама, јасније је видио стубове из његових сјећања и снова, улаз у Светилиште! Мјесечев срп још није зашао, а сунчеви зраци грунуше изнад планине и обасјаше долину која је у својој утроби сакрила безбројне кости ратника. Задрхта и спусти се на кољена, готово заплака. Лагани вјетар вијорио је његовом одјећом и дугом сиједом косом. Потпуно се раздавило.

„Ко си ти странче, у одори непријатеља наших!“
тишину пресијече оштар глас.

Тргну се и окрену у тренутку. Угледа крупног мушкарца обријане главе, зрелих година. Горштачки војник! Прилазио му је охоло.

„Зовем се Зорлан. Био сам војник, као и ти, али сада када је мир међу нашим народима, сломио сам свој мач и долазим као ходочасник.“

„Довољно си стар, као и ја, да си овдје ратовао и крв мојих другова проливао. Храм је само наш! А, међу нама не може бити мира. Завршимо оно што смо давно почели.“

Незнанац баци нож пред његове ноге, а из паса извуче други. Узвикну ратнички поклич и насрну. Зорлан се одбрани својим ранцем, баци се на земљу и дограби понуђени нож. Ћелавац је грмио:

„Распорићу ти стомак и утробу развући по пијеску!“

Осјетио је да сигурност напушта незнакомца. Двије језиве сјенке преплитале су се на пијеску. Понеки узвик и уздаси остарјелих ратника. А онда тајац! Мржња у очима једног од њих, претвори се у ужас. Оштрица Зорлановог ножа, клизнула по врату противника. Ћелавац закркља, рукама се ухвати за рану. Крв је обилно текла и незнанац се стропошта на земљу.

Сунце се примакло зениту. Гомила камења, уз једну стијену, прекрила је тијело војника Краљевине Горштака. Зорлан стоји поред и изговара молитву за мртве. То није молитва за једног човјека, већ за све који су икада страдали у ратовима. Његов тужни глас лелуја уз стијене, као уз амфитеатар, и уздиже се ка небу. Моли за мртве на овом мјесту вјечитих сукоба, гдје насеља више нема, нити ће их више икада бити, ни радости и

свирке пастира, ни дјечје игре. Пустиња је све преузела и чини му се да је само смрт господар долине.

Заћута. Мисли га буне, али за њих времена више нема. Он је ратник и дошао је час да се поклони древним јунацима и посљедњи пут покаже своју храброст. Узе поломљене мачеве који су били умотани у везене, ланене тканине. Упути се ка улазу у Светилишту. Код тријема, задњи пут се окрену и погледа долину и небо изнад ње. Потом уђе у мрак храма. Спремљени жижак му је једино видјело док се спушта стрмим ходником пећине, који води до дворане главне војне базе из времена Велике таме. Одложи мачеве у просторији гдје непознати уређаји и даље сијају чудноватом пригушеном свјетлости. Дубоко се поклони костима древних ратника и потом испи припремљени отров. — Јер свако ко икада ступи у ове просторије, због и даље присутне радијације, врло брзо осјети слабост, а данима касније, умире у мукама.

Лирски записи – Биљана Ковачевић

**

Кућа Јована Јовановића Змаја у Сремској Каменици данас не изгледа као музеј. Требало би је средити, скинули су натпис с именом великог песника, па кад се у јесен прође улицом којом су некад његова деца трчала, да није других сећања, тешко би ко застао и осмотрио прозоре, па замислио унутрашњост и тамне зидове међу којима се збивала породична драма. Међутим, песници пишу да после њих не би ко морао да води рачуна о њиховом наслеђству, јер у аманет остављају своја дела, трајнија од сувог и похабаног малтера.

Не знам како је Змај постао велики стваралац, али знам зашто. Био је велики човек.

Ако оставимо по страни његову љубавну и сатиричну поезију, у којој је и страствени љубавник и критичар оштрог пера, треба прочитати једно његово писмо које шаље Ружи Личанин, девојци која ће касније постати његова жена. У том писму Змају је тек двадесет и осам година, но у оно време стасао за женидбу, хита да што пре каже шта му је на души, али благо, као да повија дете у колевци, па не жели да га повреди и пробуди. Назива је милом, чуди се где се речитост притајила, а хартија намножила, кô да ће трактат исповедати, а неће, само ће је замолити да његове реченице прочита, па му каже, ако је срце још њено, осећа ли исто што и он. На крају љуби написано, као да њу љуби и шаље писмо

кришом, да мајка не види и не зачуди се откуд оволико храбрости у тек љубавном заносу. А Ружа одговара — „Срце је још сасвим моје, да чије би било, кад све до сад нисам знала да се може коме поклонити.“ Поклониће га Змају, то налазимо у његовој збирци песама.

Овде читамо нешто друго. Читамо писмо у којем има свега, сигурности и стрепње, блакости и бриге, милости и муке, у којем се речитост претвара у шум, знање о свету у напрслину, а душа се растаче као просуто млеко пред коритом над којим нема грубих речи, јер све је љубав, чак и кад је нема и чини се да је неће бити...

... у тихој ноћи, док сунце спава.

Два лабуда плове језером полако, упијају сунчеве зраке, вода облива њихово перје, није им хладно, приближавају се обали тек да се протегну, вратиће се средини, али прилази им пас, ускаче у воду и почиње да лаје, скоро режи док не види да лабуд шири своја крила у лук, срце се види, издиже се благо изнад воде и испушта чудан звук, као да и он лаје, не да на другог лабуда, величанствен и непоколебљив, мада није див, гура пса од себе и овај се још мало туда мува, пије воде, да не буде да је без разлога улазио, па полако излази, а лабудови плове даље, не журе се, као да се ништа није збило, јер њихова лепота је стоичка, какве су све лепоте, чак и у тренутку у којем се мргоде јер их неко дира.

Не треба дирати лабудове.

**

Пре неколико година на Стражилову две или три девојке, не сећам се, фотографишу се и једна од њих застаје и каже весело — "Хајде сад једну поред гроба".

На Стражилову је сахрањен Бранко Радичевић, дуго након своје прве сахране у Бечу. Знамо да су се неки из ученог света противили што се његове кости преносе у Србију, те не мислим да би му засметала ова несвесна опаска девојака на излету, али засметала је мени, па сам је — као што сада и вама причам — често причала својим пријатељима и ученицима, илустријући тиме да је људима данас важнија фотографија од онога што њоме није обухваћено или што се на њој и не да наслутити.

На овом брду Фрушке горе почива велики српски песник, отац свих српских песника, и то би требало знати кад се пред камени споменик дође, макар се никад не читали његови дитирамби. Да буде јасно — нема ничег лошег у томе што се омладина пење стрмим стазама и жели да сачува успомене на такве дане, али не ваља што фотографија постаје једини ужитак, толико снажан да све друго нема снагу да заблиста, нити се покаже у своме светлу.

А и како би — питам узгред — од толиких блицева?!

**

Јуче на гробљу, док сам на чесми сипала воду у бочал, пришле су ми две девојчице — тамније коже и мусаве, упрљане блатом и чоколадом. Једна за другом су ишле, старија је водила млађу, па кад су виделе да морају стати

у ред како би очистиле руке и лице, ова старија ми је пришла, мирно рекла да не треба да журим и да ће њих две сачекати док вода не истече у мој бокал.

Нисам се надала сусрету на гробљу, обично је пусто кад се тамо оде, тек је реткост децу видети. Човек се припреми никог да не сретне, па га сваки живи сусрет узнемири, троне из расположења на које се већ приви-као кад је угледао високу капију и зелени дрворед.

Старија девојчица као да је разумела место на којем се налази, а можда и мене којој прилази, па су њене речи биле изговаране благо, никог да не повреди, а да се, ипак, покаже да међу тим сивим редовима и плочама на којима су имена људи — има и неког живог. Предста-вила се, рекла да се зове Дуња и питала ме имам ли ћерку. Кад сам одговорила одрично, рекла је као велика: и боље. Погледала би у сестру, док је ова скакутала око ње и руке трљала о поцепану мајицу.

Напунила сам бокал водом, одмакла се од чесме, њима двома препустила трон и насмејала се. Обузеле су ме радост и благост, а не знам зашто, да ме неко пита.

Касније сам видела да су на гробље дошле с родитељима. Мајка је седела на клупи, причала с господи-ном који се ту затекао, а муж је пришао и питао треба ли каква помоћ, трава да се почупа и ашовом уреди мокра земља. За њим је дотрчала млађа ћерка, заборавила сам јој име код чесме и питала ме срдечно — како сам. Одго-ворила сам јој да сам добро, а била сам добро јер ме је њено питање разнежило. Осетила сам искреност, схва-тила да ме дуго нико на тај начин није питао како сам, и да је било прилике, рекла бих јој шта ме све тишти, а

она би, тако ми се чини, разумела понешто и децје узвратила — да ће бити све у реду, иако смо на гробљу и хо-
дамо у тишини.

Њен отац ми је помогао да уредим врт. Могла сам и сама, али хтела сам да и ја њима помогнем, можда још мало да останем близу људи који немају динара, сваког дана долазе на гробље не би ли коме били при руци и нешто зарадили, и који уче своју децу врлини.

Размишљала сам касније колико мора бити тешко подизати их у немаштини и доводити их да се свакога дана, у тишини међу споменицима, уче реду. Онда сам схватила да су можда, показујући им чега све нема, рекли шта једино имају, били господари или слуге. Имају себе, кишно небо над собом и руке којима ће уредити растреситу земљу.

Поздравили смо се, они су отишли својим путем, мислећи, вероватно, како су ми помогли у оном за шта су добили новац. Не знају да су ми причинили радост и да сам срећна што сам их јуче срела тамо где су сусрети с другима — бол.

*
**

Има до ње неколико сати хода, вијугавим, стрмим, сеоским путем. Збијена у малој авлији, иза камених зидова, неугледна, да није дуда чија крошња удара у похабани кров, не би знао кад дођеш јеси ли на добром путу, јер је камења свугде и ретко шта се истиче. Али — ако тражиш њу, сетићеш је се још из детињства, с оцем си долазила старе ујаке да обиђеш за славу или овако. Питаш успут пролазнике, а немаш кога, где је, знају ли, кажу — наставите право, на крају цесте је, нећете промашити.

После ње, знам и сама, нема више ничег, крај је света.
Има змија, причају, причали су, али то су оне добро-
ћудне, кад их ухватиш, пустиш их, буде ти жао, бар неко
да је ту. Расте успут и оштро биље, смиље, драча, сто му
мука ако се посечеш, на лист да ставиш рану и наста-
виш даље.

И наставиш и даље и дођеш и видиш — да је ту.
Стара камена кућа.

У њој собе две, мања и већа, примаћа и спаваћа.
Утопљене, лепе, недостаје им под, на једном кревету ша-
рени покривач исткан давно, пећ на улазу лево, креде-
нац и корпа за дрва, да, и сто, две столице.

Ништа више.

И стара тетка, покривена марамом, не зна куд ће
пре — кокоши да нахрани, вода да истече, грах да
справи, недалеко од ограде покојног комшије мало да
помете и који вез руком да извуче, да не би заборавила
стари потез и девојачку љубав.

Живи већ дуго ту, кад је свећа угашена и кад с
првим зрацима сунца ујутро засветли.

Живи опијена „зраком, млеком и белом јутарњом
росом“.

Живи и ништа јој друго не треба.

А мени треба да је се сетим често, да не бих забо-
равила — како се живи.

Или зашто.

Овде је то исто.

*
**

Биртија ми се увек чинила погрдним именом.

Ову — Наном зову.

Седамдесетих година недалеко од ње филмови су
снимани, Гидра се и данас може видети у понеком сачу-
ваном кадру, знало се — уопште — да ту долази фини

свет. Време је протицало, мењала се мода, неке друга места постајала су боља, али је Нана — ко би знао зашто — сачувана. Није почела да продаје женске чарапе и бели лук, али није баш ни улагала у своју вањштину, па јој име с почетка и пристаје.

Дуго је већ гледам с терасе, сваки дан прођем поред, немам куд, али никад нисам села да ту нешто попијем, осетила бих стид. Шта би комшије помислиле да ме издалека спазе како срчем топао чај и правим се да до куће немам минут хода? Сад ме нервира и газдин пас који непријатно лаје на пролазнике, а овај од јутра под гасом — не обазире се много. Некад и не чује да су пролазници узнемирени, јер један гитариста свира стару музику и као да дозива Гидру и пређашње време.

У овом садашњем — мало тога на први поглед ваља.

Међутим, јуче сам спазила младића који седи у Нани. Наручио је кафе, на столу се налазила једна књига, а у руци је држао другу и — читао. Неометен осталим гостима, старијим госпођама које су теглиле колица и децом која су трчкарала поред жардињера, погледао би понекад мимо лектире, али више да упије прочитано, него да не прочита написано. И тако сат или два.

Мило ми га је било гледати.

Неко ми је касније рекао да сврати често у Нану и да чита, онако као јуче.

И сад — кад год погледам пут њених столова и цвећа у које келнерица сипа непопијено пиво, помислим да ме је завео декор, предрасуда, а да о њој стварно — као о много чему — не знам ништа.

У последње време често читам или слушах о томе како је неупорност код људи увек знак незаинтересованости, да онај који нешто жели увек то и оствари, нарочито када је реч о међуљудским односима. Жене су склоне закључцима да мушкарац који их упорно не зове, у ствари, ништа и не жели, док ови други верују да када жена у себи гаји симпатију према некоме, онда то и покаже.

Овако би било да су људи плитак поток, па чим се нагнеш, све и видиш. Нема се у шта заронити, вода би тек до чланака дошла. Међутим, није тако и зато се не слажем са оним што сам на почетку написала, а разлог је једноставан — многи људи не разумеју своје дубине, нису их освестили и понашају се по каквом диктату, наученом или стеченом, исто је, па њихове реакције често нису одраз њихове аутентичне воље. Додуше, свако реагује онако како једино може или зна, па у том смислу нема говора да се нешто чини против себе, напротив, све је увек у складу са собом.

Ипак, младић који одраста у неинтелектуалној породици у којој се не чита, нити се воде други разговори од оних о плати и ко ће поћи у продавницу по млеко, ако и сретне девојку која пише поезију и она му се свиди, неће поћи тим путем, претпостављамо, не зато што му се она заправо не допада, већ зато што не зна како са њом, а пошто није охрабрен да истражи свет изван свога, вратиће се у своје скровиште, јер је ту база, да ли и смисао?

Неко ће рећи да овде нисам у праву, жеља за лепотом или животом, како год, јача је од приземног нагона, дакле, свако ће посегнути за оним што му буди душу и

чему се радује, све и да га други у томе не подржавају, он подржава себе.

Али — приметићемо — да је тако, онда би свако, вођен баш тиме, проводио своје дане у миру и видело би се да је добро, јер све се на човеку види, и одело и душа и мисао, па ако је дотеран, треба видети како говори, јесу ли му мисли расуте, гази ли сам своје речи и уме ли да каже како му је, а ако и ту све буде у реду, треба поћи путем којим гледа, чути шта скрива и чему се смеје, да ли се уопште смеје, онако од срца, да и другоме поред њега заигра осмех на лицу, јер онај што се не смеје, крије неку тугу у себи и љут је што не живи како би желео.

Да буде јасно — сви ми живимо како бисмо хтели, али, важно је разумети, често не живимо колико бисмо смели. А смелост је и храброст и реткост.

Енглеска поезија – Филип Ларкин

СЕРЕНАДА ЗОРИ

Дани у раду ми прођу, уз флашу ноћи.
Још од четири будан, загледан, немам куд.
Разданиће се, до тад седим у самоћи,
У глуво доба суочен с оним што је свуд:
Неуморна смрт читав дан ближа је сада,
Те су све мисли неважне сем једне: када
Како и где ћу и ја сам смрт да дочекам.
То суво испитивање: стрепња и осврт
На умирање и сигурну смрт
Изнова буде ужас и страх тешке кô кам.

Ум паралисан. Ал' није разлог томе жал,
Неискоришћена љубав, доброта, време
Отргнуто од мене. Нит' горке беде вал
Због живота који тече носећи бремене
Своје прошлости, дуго, без циља, кроз тмине.
Разлог је вечност и дубина те празнине,
Нестанак ка коме идемо уз приправност,
А кад се с њим стопимо, више нигде нисмо,
Све заувек напустисмо.
Ускоро та је пролазност ужасна стварност.

То је посебан страх који ама ниједна
Врачка не може одагнати. Црква је пре
Причама, а свака излизана и бедна,

Уверавала да нико заиста не мре.
Варке које тврде да се разумно биће
Не боји тог што не осећа. То откриће
Управо јесте наш страх — празнина без људи,
Без додира, укуса, мисли ил' мириса,
Без љубави — око без ириса,
Кома из које се нико никад не буди.

Тако живи између подсвести и свести
Та блага измаглица, свеприсутна језа,
Успорава импулс, доводи до несвести.
Не деси се све, ал' нема ког смрт не веза.
Мисао та познатим страхом нас преплави,
Онда кад смо трезни, кад самоћа нас дави.
Неустрашивост? Корист од тог није нека;
Само помоћ другима да умање страх
На мисао на наш последњи дах.
А били храбри ил' не, све исти крај чека.

Соби облик даје светлост, ал' нема сунца.
Чврсто као плакар стоји свест о том
Да од смрти још не беше бегунца.
Одувек то знаш, једном мораш рећи збогом.
Телефони спремни да звоне сваког часа,
У канцеларијама. И град, ево стаса:
Отуђени људи полако се придижу.
Небо бело као глина, суморна флека.
Сваког његов посао чека.
Поштари кô доктори на врата нам стижу.

НОВАЦ

Свакога квартала новац мене мами
„Твој новац не жели да бесциљно чами.
Секс који ниси имао, свака лепа ствар,
може бити твоја, напиши чекова пар.”

Па мотрим шта други раде с парицама,
изгледа, не крију их у сламарицама.
До сад стекоше ауто, жену, куће две;
новац са животом има везе, чини се.

Сви су они слични, можемо се сложити;
не можеш младост до пензије одложити.
Обрни, окрени, уштеђевина сва
у гробу свима једнако је безвредна.

Ослушнем како новац пева. То је кô кад
са дугачких прозора гледам доле град:
Раскошне цркве, предграђе бедно, ружно
на сунцу вечерњем . Све је то врло тужно.

КОСИЛИЦА

Косилица заочи, двапут; спустих се на колена и
нађох
јежа заглављеног између сечива,
убијеног. Затекао се у високој трави.

И пре сам га виђао, чак једном и нахранио.
Сада сам оскрнавио његов ненаметљив свет,
неповратно. Покоп није много помогао.

Наредног јутра ја сам се пробудио, а он није.
Први дан након смрти - новонастала празнина
увек је иста; морамо бити пажљиви

једни према другима; морамо бити љубазни,
док још није касно

ТУЖНИ КОРАЦИ

Након ноћног мокрења, враћам се до постеље.
Склањам тешке завесе, наједном ме опчине
хитри облаци и месец што сја, никад беље.

Чет'ри сата: под сенком, баштенске површине
леже испод ветра и неба попут пећине.
Ту нешто смешно је, ал' не тера на весеље:

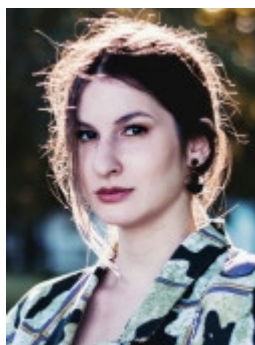
месец што небом јуриша и облаке гања,
облак што лебди сваки за себе у целости.
(Светло сиво ко кам што међ кровове урања.)

Апсурдан, висок, стоји у изолованости —
тај ромбоид љубави! Медаљон уметности!
Ох, вукови прошлости! Неизмерна осећања!.

Док се поглед пење, блага језа мене мори.
Један далекосежни поглед све обухвати —
оштро, сјајно небо. Ал' и подсећање створи

на некадашњу снагу, и бол што младост прати.
Знање да њен пламен неће никад да се врати,
док негде, у другима, и даље јасно гори.

•С енглеског превела Маша Антонијевић

Из расејања – Бранка Такахаши

тек квргав, сув чокот
што у себи таји обећање
сочних бобица и вина —
ето, то сам.

Боже, од мраза ме,
од урокљивог ока ме
сачувај и саклони!

КРАЈ

љубави моја, колико смо рунди већ одиграли
некад си ти побеђивао
некада сам ја лако тукла тебе
технички нокаути
победе на поене

никад се нисам плашила да се попнем на ринг
а сада бих да сиђем
и бојим се
као никад у животу

РАЗМЕНА

хајде да се мењамо:
даћу ти своју змијску кошуљицу;
то сам *ја* и више нисам *ја* —
имаћеш ме и немаћеш ме
макар до следећег пресвлачења

ти мени дај свој глас пре мутирања;
уписаћу га у хор бечких дечака.
пожурио си да пустиш бркове
и вежеш кравату —
никад више нећеш бити онако сладак

ја ћу теби дати неодлучност, стидљивост и зави-
сност
што остадоше неискоришћене
прерано сам схватила шта хоћу и шта нећу
и да један ровит мушкарац наше срца
продужава младост

ти мени дај... мхм...
шта ти мени још можеш дати?
ако престанемо да играмо игре,
признаћемо једно другом:
нити ти ишта имаш, нити мени ишта треба

РЕЦИТЕ МУ...

Реците му да хоћу да се помирим!
Да сам спремна да, као јапанска принцеза за сво-
јим мужем,
Смерно идем два корака иза њега.
Није важно што заборавља да је он мој *син*,
И што упорно пребацује Господу за оно ребро.

У смирај лутања ево ме на брду
Са кога више видим.
Дуго сам се пела и много падала,
Спотичала се о сваки боговетни камен,
Чак и онај, који се њему са пута склонио.

И сада знам:
Између нас ће увек бити седам мора и седам гора,

Јер:
Он има чизме од седам миља,
А ја сам боса;
Јер:
Он се бави критиком чистог ума,
А ја прањем прљавих судова.
Јер:
Он, у удобном кабинету, саосећа са Фридрихом и
Артуром,
А ја, лишене сопствене собе, са утопљеницом Вир-
цинијом.

И још му реците:
Ни на чему му не завидим
— А понајмање на оном висуљку —
Нека ми слободно пружи руку.
Реците му да хоћу да се помирим.

ово је дан када не бих волела да сам своја ћерка
кад не бих волела да имам овакву сестру
кад не бих желела да ме је родила оваква мајка
кад ником не бих препоручила овакву другарицу
и кад се сигурно не бих оженила оваквом женом

... претешка сам свима око себе
и себи самој
и земљи по којој ходим

Елегичне строфе – Момир Миодраг

ПРОЖИМАЊЕ

Ће си ме родила мила моја мајко
на љутом камену ил' у грму драче,
можда би презрео то своје поријекло
да за домом срце све чешће не плаче.

Није ме родила кнегиња ни дама
и твоји се преци изродише тамо,
у зимске вечери тувили сте нама
корене и вјеру да за вијеке знамо.

Учисте нас раду тежачкоме зноју
да се љубав роду несебично даде,
нахранити гладна севап је божански
путнику се жедном задња капља даде.

Чојство и јунаштву то се само стиче
десет заповиједи да те вјери врате,
све'ца заштитника да се често сијетиш
да те хљеб насушни и Оченаш прате.

Ћаћини савијети то се дуго памти
у свакој се ријечи осијећа тежина,
чак и псовка нека препуна горчине
сијећањем прожета одише милина.

Назире се кожа испод суве красте
брижно свака тица своје тиће храни,
камо сва та лава што вулкан избаци
будућности нема ко прошлост сахрани.

ДОК ДИШЕМ

Кад ми се нешто у грлу стегне
па тако стиска јаче све јаче,
отуд се песма изроди на свет
и не да души да болно плаче.

То што би хтелo да ме удави
дисати не да све јаче руши,
претворим словом у везен стих
и ето песме да га угуши.

Многи ми кажу теби је лако,
кроз песму нико не види муке,
и док је тако певаћу с вама
мени су песме и ноге и руке.

БЕГ

Ноћас ми побеже песма једна
на трен ми беше цела у глави,
није ми жао, ал' све са тобом
јутром је дозивам ал' се не јави.

Нек иде песма опет ће доћи
није ми жао одбеглог стиха,
пружене руке за тобом жуде
побеже журно нежна и тиха.

Тренутни вапај и зов немушти
ни благи осмех, нит осврт чедан,
побеже брзо кô облак на ветру
усана твојих остадох жедан.

ВАСКРСАВАЊЕ

Дрзнуше се многи да нам сјеме затру
и да нам се не зна нит лика нит бића,
бијели камен збори умејесто предака,
изрони из воде тајну Драговића.

Извору Цетине као горском оку
не рекоше судбу светог манастира,
испод бистре воде и таласа зорних
молитве монаха не дају им мира.

Умори се врело, нек је малаксало
са Динаре на опело заранише вуци,
повуче се вода у корито плитко,
тихо звона забрецаше, елегију муци.

Упекло је сунце михољскога лета
упали се тамјан, мирише олтару,

кроз вијекове, кости запијеваше,
јевањђеља пијесму светому тропару.

И крв кану из камена, црвена и врела
од искона чувала се тајна мога рода,
проговори са дна иконостас срушен
и до данас не зна де се за Нојева брода.

Већ дошло је вријеме да се правда чује
рука ће се жртве дочепати мача,
крвнику ће клетом пресуду изрећи
да не чује јецај сопственога плача.

Рашчешљани стихови – Зорица Тујанић

ПОЕМА О ТОБОГАНУ ЗА МРАВЕ

Мајци

Некада давно, тамнопута девојчица је направила
Тобоган за мраве с којег су многи
покушали да спусте понеки сан,
али само је она могла да их оживи
радећи вредније од свих —
и мрава и њих, а онда су кроз „бљесак“
неки ослепели, а неки прогледали...

Ја сам се зарекла да ћу оћутати сав тај бол
налакћен на та четири прозора
кроз која су ме миловали листови
тек процвале липе.

У међувремену си обећао да ћеш вратити време
и обући одело Супермена.
Остала сам да верујем
у давно заборављену бајку,
која и даље лежи под свим тим рушевинама
за које није време да их откопавам.

Још увек верујем да ће Андерсен написати бајку
у неком следећем животу
и да ћу се у тој бајци родити поново златне косе.
Зато те заветујем рођени мој:

Не дај те мирисне липе!
Не дај их њима!
Кад већ ниси заборавио
тишину летњег распуста
и дугачка послеподнева.
Не дај нас!
Не дај на нас!
Кад већ ниси заратио с духовима,
осмехни се.
Нема везе што је слабо и мучно.
Љубав се отела,
сама лута пустињом живећи с тобом
и даље; ходајући с њим под руку
шумама нашим.

Одмара се љубав на клупи,
у дворишту — нашем сиротишту.
Што постаде кућа са неравним
зидовима резедо боје
на које се прибио украсни папир,
и гомила блиских лица урамљена
изнад трпезе и даље сведочи
да је иста та љубав вредела читаво богатство.
И радио чије копије продају у бесцење
али на њему више не свира Радио Југославија.

Лимени лустер на трему што га зањише ветар,
а свици обигравају око тањира —
цео је свемир љубави садржан у сликама
па нек су нам изгореле фотографије —
чувају их очи.

Тачно у 18 часова замирише кафа
из млинчића;
Мир на три степеника трема.
Деда што на трonoшцу дрема.
Не дај им!
Безумнима што за сваку Олују и Бљесак славе сузе;
Крв просуту баш с тог трема...
Не заборављај!
Опрости им јер рибе су посна храна.
Покушала сам па сам опростила
коров и прозоре без окна,
фотографије и књиге... мараме од свиле
и Косјенкине виле.

Само нисам мирис липа,
Ишчупаних из корена бачене у коров.
Нисам опростила и то што су те отргли
од мога ока они што се победи радују.
Безумне слуге вечито ће ходати оковане.

Они што су...
Од мог срца те нису умели...
А то што су те посекали њихова је немоћ,
а снага твоја.
Крхког старца пред кућом,
поред клупе на којој се Златокоса рађала
и спашавала, а у мојој коси мирисале липе и камилице.

Шуме наше слуњске... војнике у шљивику плаве.
Ко сад њих чува?
Како да се живот настави, кад болују свици?

Нек однесу све:
И свилене мараме,
И радио,
И бакину слику из партизана,
И ђедин прибор из Америке,
И кубуру из Великог рата,
И „Чаробни брег“ моје мајке,
Нек носе и „Златокосу“,
И ланчић отргнут с врата мале браће јасеновачке,
Нека носе, али нека ми не дирају липе
и плава јутра, замрзнуте прсте и скорене трепавице.
Ђошак из којег су кренули први кораци.
Могу ли се горки засладити
бомбонама из твоје реклице?
И коме ће пристајати шешир господина?
Нека односе, јер не краду што им треба
већ бол да нанесу.

Не дај им мирис!
Моје даљине су мој пут;
међу сном си моја јава.
Кад год те пожелим могу те држати за руку.
Можеш ме повести у шуму
и вратити кад се уморе моји кораци.
Њихови су барјаци покрили живот,
а моја те љубав чува.
Јер страже су моје гране олистале,
мирисом липа запамћене
у непцима заувек понете;
па како да им опростим?
Како да заборавим,

кад срце памти бол,
Јер нема дом да му се врати.

Зато не дај!
Не дај њима те мирисне липе!
Не дај ту љубав нашу да се заборави...
Једном ће можда поново девојчица
у свом дворишту градити тобоган за мраве и знам,
сигурно знам, биће лепа као из бајке
са косом боје жита, а очи небеско плаве...

РАШЧЕШЉАНА НОЋ

Рашчешљавам ноћ.
Хор продаје невесту.
Радује се издах клупку одмотаном,
па се кроз нити чешља и провлачи.
Да ти кренем хтела бих...
Али далеко сам од твоје милости.
Далека сва да би ме у сну срео
или на бдењу ансамбла проклео.
Моје те срце заборавља
у Чаду безоточном —
ту се предаје стопалима
која ме одводе да починем
под прозором где сребри
Јесењина бреза.
Ту рашћешљавам ноћ.
Хор броји берберине и кројаче.

Пут су поплочали чежњивом пеном
у којој се маглине спуштају,
а ја призивам мисао —
да не будем ти далека
у мастилу покајања.
Ту где кочије пристижу,
Лакеј отвара врата секунданту.
Он одаје тајну грехом окајану
да Љубав скерлетна не погине,
већ у трептају оргуља
Вечности се пода и почине.

ВОЛЕЛА САМ ТВОЈУ РУСКУ ДУШУ

Волела сам те због младежа испод ока,
Због возова који целе ноћ клопарају,
делимично због колодвора на којима смо се чекали
а највише због Дијакових Подлугова...
Волела сам те због Мајаковског и облака
Због подземне железнице у Москви
кроз коју смо трчали у сретања,
а чини се највише због зимског сладоледа.
Волела сам те и због Турског марша,
додуше делимично због леве руке и рукописа;
песничке душе и Пушкина.

Због црвених перли на шињелу и Руског цара.
Волела сам те због пољупца у ноћи
негде између два и пет када је воз кренуо из

Казања и зауставио се у Иркутску.
Као да се тад погасила сва улична расвета
и свет због нас престао да дише на средини
Бајкалског језера.
Волела сам те због официрске шапке,
због ноћних дежурстава с којих су ти очи
изгледале сненије него иначе,
јер би целе ноћи причао звездама
да постоји једна која те најлуђе уме;
због снега на чизмама и кише.
Волела сам те и без разлога
и кад нисам требала да те волим.
Много сам те волела због различитих ствари
не знајући да су ти тренуци могли постати вечни
и онда када сам престала да те волим,
опет сам те волела.
Само да сам знала да и ти мене умеш
волети слично - не бих одустала.

САД ВОЉНО, ПУКОВНИЧЕ

Оцу

Војник си који је рекао збогом оружју
ходао бос по ватри и садио руже,
Титове руже.
У лице смрти гледао, оћутавши сваку бол.
Војник си који је носио звезде
у рукама нарамке дрва

младице да угреје и воду чисту,
да изданке своје напоји.
Витез си, чији су подвизи снагом надјачали
Олује, смирили молитвом немире,
осенчили зоне сигурне
да под Сунцем спавам.
На пучину гледам, галеб где слеће...
Морнар си што океанима кормилари;
на командном мосту звезде показује,
уместо оружја да се лати.

Под небом сад летиш.
Врата ти Анђео отворио,
а ти миран сан уснио.
Прерано, туго моја...
прерано.
Сад вољно, пуковниче мој
звездице да бројим по сећању
од суза слепа.
Са рамена широких, ордење
уместо груди небо да красе,
јер да су за овај бешћутан свет биле
са мношћом би још увек о вери зборио.
Сад вољно, звездо моја.
Корак да ти наслутим,
у сну још једном загрлим
лепо лице пољуби девојчица
над књигом заспала
у песми што за мене си је једном написао...

26. новембар 2021.

УСПУТНА

Успут ми је да свратим,
али ти се нисам упутила
само тако кажем
важност да ти не придам.
Успут ћу купити цвеће, кафу и сок,
јер би вино и бомбоњере биле више од случајности.
У Бресничкој је свечано само кад забели
и упале се уличне лампе, а у даљини акорди блуза.
Кванташ испод моста, и пруга.
Кад пређеш Лепенички мост,
па још нешто мање од километра
станује једна кућа без прозора.
Постоји много таквих успутних кућа
у којима је остало понешто и свечано и обично.
У њима смо сањали о кући са прозорима.
Кораке ти памтим док идем
да учим ходати без ослонца.
Ех кад би ме на раменима понео
као некад са Ремизе...
А овај снег што је поледио

проговара бојама твог гласа -
Добро се обуците и полако.
Не навраћам често.
Није ми успут,
нисам ти успут;
Да ми дођеш.
Да ти дођем.

Жудње су полумраку стране.
У ноћи се запетљала ужад,
па те у сновима преганам.
Желим а не могу да сањам;
Немој ништа да спремаш,
успут ми је да свратим.
Донећу ја ако нешто треба
Јел имате хлеба и с 'леба?
Само овај снег да окопни,
па да се на обалу вратим;
Тамо да тугујем
где туговати није ми страно.
Успут да станем
негде да се скрасим и останем
Док пепео не постанем.

МАЈЧИН БЛАГОСЛОВ

Песма за Василија

Не постоје победе, већ само љубав.
Ако стане под мизером,
Душа се бори и страда
— спасењу се надајућ верује.

Не постоје победе, већ љубав.
Ако стане над насладом;
смеши се богоугодно,
јер одраслији је онај

чије руке ишту да се воде
путевима опскурним.

Тако сам ја тебе водила,
тражећи светло
на местима где се љубав множила.

Тамо сам ја тебе родила;
Милошћу божијом окупана -
да будеш ми песма над песмама,
јер си ништа мање и ништа више
од оног што знам да Љубав је.

Не постоје победе кад
у искону Милост влада;
што бескрајна је сила
под којом оружје утихне
и огњу се отме.

Залудан је и омржај
што бумеранг га врати,
као клетву бачену, а ја молим -
Спаси Боже зла!

Постоји Љубав...
Пут је то којим сам те водила;
кроз нама борбе незнане и знане;
бирајућ цвеће мирисно и плаво
да нас благосиља и да се у псалмима волимо
оглушени сумњи.

Веруј у срцу и кад је највећа тмина,
у молитви спасење ћеш наћи јер,
Рођење и Живот тајна су и Свети дар.
Радуј се и кад је тешко,
Веруј у души и у срцу запевај!

12. мај 2022.

Песме љубави – Бојана Драгољевић

БЕЛЕ НОЋИ

Беше касно вече када смо се срели,
Зима је цртала све наше кораке.
Стајали смо дуго крај брезе, на ветру,
И лампе што баца сноп светлости танке.

Погледе смо кришом једно другом крали,
И ветар нас тако миловао дуго,
Биле су то беле ноћи петроградске,
Сем нас, ништа није постојало друго.

ТИ И ЈА

Песме каткад зађу у дубину душе
И све баријере тада се поруше;
Опет хрлим теби у јутра румена
И полако љубим та два ока снена.

И сва се природа кроз наш сусрет буди,
Певају нам врапци, поздрављају људи.
Сва лепота света у нама се крије;
Кад те нема — као да ме никад било није

МОЈА ЛУБАВ

Цвет је један мали никао крај пута,
Мазило га Сунце, ветри зањихали
Али ипак стоји смешећи се свима,
Латицама својим жар у срцу пали.

И моја је љубав попут цвета тога,
У небеса гледа блистава и чиста,
Тамо где цветају Божји виногради,
Где је свака песма певана за Христа.

И све моје мисли увек су уз тебе,
У души су мојој гране олистале
И одвећ те волим, више него себе
Јер су твоје очи мени живот дале.

ТЕБИ

У души си мојој попут јата птица,
Неубраног цвећа и таласа мора.
Ти блисташ у тами немирних улица,
Твоја је доброта сјајна као зора.

У мисли се моје твоје очи скриле,
Ту чувам све речи неизговорене.
Дрхтим, певам, плачем, образе ти љубим
И тад више ниси далеко од мене.

Из срца ти мога пута назад нема...
Све може да мине, цео свет да стане,
А моја ће звезда свуда да те прати
И јутром ћу сунцем да ти бојим дане.

ПО РАСТАНКУ

Све су песме давно отишле са тобом,
Залуд капи росе на увелом цвећу.
Није свака љубав рођена да траје,
Ту истину никад преболети нећу.

Све су моје мисли тобом исплетене,
По опалом лишћу и зараслој стази,
Ходам у тишину предела далеких
Где музика давна сећањима мази.

И кад струне опет нежно затрепере
И потоци врелих суза буду текли,
Ја ћу у тишини заувек да жалим
За оним што нисмо једно другом рекли.

Есеј – Радојка Бјеливук

ЛАМЕНТ ИЗГНАНИКА У ПОЕЗИЈИ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Феномен егзила, као прогонства, отпадништва од матичне земље, има упориште у многим књижевним делима. Књижевност се идејом изгнанства користила у различитим циљевима, почев од сведочења о прогонима, како једног нација у историји, тако и индивидуалним отуђењима, до развијања једног идеолошког виђења света посредством идеје егзиланта као алегорије човека странца.

Циљ овог рада је да се испитају утицаји и циљеви идеје егзила у лирском стваралаштву Милоша Црњанског. У основи анализе су три Црњанскове поеме: *Стражилово*, *Србија* и *Ламент над Београдом*, али ће се анализа дотаћи и репрезентативних Црњанских песама из збирке *Лирика Итаке*, као и неких каснијих песама које за тему имају мотив путника и путовања.

Егзил се објашњава као губитак домовине, одлазак из земље која представља завичај за субјекта. Када се говори о егзилу у Европи, најчешће се говори о идеологији комунизма и наметању мишљења појединцима, о протеривању и масовном убијању Јевреја, као и о концентрационим логорима смрти, где су људи одвођени из својих домова, у које се никада не би вратили. Као један од највећих узрока егзила схвата се рат и ратни прогони. Ако се за тренутак осврнемо на историју човечанства, изнедриће из

прошлости поражавајућа слика безбројних изгнанстава, бежања и лутања. Међутим, шта се дешава када се ратови примире, идеологије утишају своје паролe, логори се одавно затворе, а егзил постане последица сопственог узрока?

Након што је идеологија комунизма у Европи пропала, а људи повратили своје право на слободно расуђивање и, што је значајније, слободно изношење тог мишљења у јавности, у европском човеку још увек је боравио немир и нека неразјашњена меланхолија. „После четрдесет и пет година комунистичког тлачења (...), окренут је нови лист, па ипак, после неколико недеља, опазио сам да су ми осећања радости помешана са извесном меланхолијом — која није имала ништа заједничког са носталгијом за тоталитаризмом“ (Тодоров 1997). Каква је та меланхолија и због чега се јавља? „Меланхолија (...) има своје корене у тешкоћи да се апсорбује скорашња прошлост и забринутост коју изазива непосредна будућност“ (Тодоров 1997). Тодоров у свом тексту *На два колосека* јасно прави разлику између осећања страности човека који је ван своје земље и осећања страности које изазива помисао на прошлост и будућност као инстанце које, неприсутне у оном „сада“, укидају сваку сигурност и осећај припадности. На овај начин Тодоров открива да човек, да би се осећао странцем, не мора нужно да оде из своје земље. Овакво осећање неприпадања ипак није највиши ступањ отуђености субјекта. Наиме, постоје многа дела у књижевности „где се не говори тек о сопственом губитку дома него шапуће, привиђа и прислушава како је свет бездомно место“ (Николић 2012: 73).

Овде идеја о губитку дома превазилази појавне оквире и физичко удаљавање од места свог рођења, а поприма оквире духовних немира и метафизичке „нигдине“, што доводи до једног новог концепта идеологије света као немира, као отуђености, као бездомности. О таквом једном „бездомном завичају“ пише Милош Црњански.

Милош Црњански је рођен у Чонграду, у Мађарској. Одрастао је у Темишвару, где се и школовао. У Бечу уписује медицину, коју није завршио. Након убиства престолонаследника Франца Фердинанда, послат је на фронт да се бори против Руса, на страни Аустроугара. Након повратка из рата долази у Србију, одакле 1921. одлази у Берлин, потом у Италију и Шпанију. Тек се 1965. године враћа у Београд, где, дванаест година касније, умире. Овај историјат Црњанских селидби битан је из неколико разлога. Разлог за прву недоумицу представља Црњансково место рођења. Песник није рођен у Србији, већ у другој земљи, а у својој поезији певаће о Србији као о свом завичају. На ову недоумицу надовезује се и она до које долазимо на основу податка о његовим сталним селидбама. Црњански није имао стално место боравка, на неки дужи временски период, стално је путовао и мењао градове и земље свог боравка. Запитаћемо се, стога, има ли, може ли уопште Црњански имати дом? Трећа, она најинтригантнија недоумица у вези је са Црњанском идеологијом. Ако је Црњански прихватио свет као бездомно место, као место сталног немира и меланхолије, о ком то завичају онда песник пева и у каквом својству је идеја егзила у његовој поезији?

Када се говори о егзилу у контексту књижевности, поставља се питање „да ли егзил има уопште свој језик“ (Николић 2012: 70). Може ли се говорити о изгнанству и о лутањима? Могуће ли је изрећи своју бездомност? Милош Црњански, песник српске авангарде, чини се, у томе је успео. Његов песнички језик омогућио му је да проговори из позиције прогнаног који жуди за завичајем. Разоткрио је једну једину реч, коју је сматрао утехом и која му је то и била. Да ли је та реч „завичај“, „Србија“ или „Београд“, или пак ниједна од њих? „Идеја о егзилу не активира само представу о изгнанству, дакле о несамовољности у искључивању из целине језика, нације, културе, територије, већ и конструктивни чинилац — слободу самоодређења“ (Николић 2012: 69). Та слобода самоодређења остварује се у језику. Писци покушавају да се самопотврде у оквиру књижевног продукта, јер „човек без домовине постаје или покушава постати романописцем“ (Сиоран 2012). У контексту књижевника као егзиланта, Сиоран говори о трагичном случају песника у егзилу (Сиоран 2012). Са тог аспекта можемо се запитати зашто песник пише и шта је то што га наводи да ствара и да се самоодређује путем песничког језика. Потреба за писањем превазилази ону носталгију за давно напуштеним пределима раног детињства и младости и иде до стварања као утехе, „као самоспознавање кроз тугу, кроз туговање 'за самим собом', кроз бригу о самом себи, својој смртној будућности“ (Николић 2012). Црњански је кроз своје песме проткао и своје туговање „за самим собом“, али и туговање за светом уопште, јер је његова судба само поновљена судбина живота пре њега. Осећај бездомности и општег посрнућа

довешће до схватања о ништавилу, као јединој извесности. Песник покушава да се избори са светом, са површношћу и гледањем на живот и будућност са оптимизмом. „Обузме вас осјећај да је свијет око вас недокучив, попут духа, иако сте то управо ви сами који постајете нестварни“ (Кертеш 2012). Црњански је писао, да би ову тврдњу на крају схватио. Изгнаник без дома, у вечној потрази за завичајем и за самоодређењем, пласирао је идеју о слободи трагања као идеал, али „могуће је да нас та жеља за самоодређењем нигдје не одведе“ (Кертеш 2012), као што је и Црњански у једном тренутку свога певања дошао до бездана, до суштине која обитава у ништавилу. Ипак, песник се уздигао из бездана и снагом језика призвао своју једину утеху, ону која има жестину да се не само успротиви ништавилу, већ и да га победи.

Од велике је важности хронологија објављивања Црњанских песама које ће у овом раду бити анализирани у контексту идеје песника егзиланта. Анализу ћемо започети од збирке *Лирика Итаке*, тачније од појединих песама из ове збирке, објављене 1919. године. Након *Лирике Итаке* анализираће се две касније написане Црњанске песме и на крају три Црњанске поеме: *Стражилово*, *Сербиа* и *Ламент над Београдом*, које, у развојној линији, представљају песников процес иницијације.

Црњанска *Лирика Итаке* је поезија о једном субјекту који би се могао ослонити Одисејем. Његова лутања по свету, повратак на његову Итаку мотиви су који оправдавају ово знаковно изједначење. Међутим, постоји нешто што Црњанског Одисеја разликује од

Хомеровог јунака. Субјект *Лирике Итаке* враћа се кући „блед, и сам“ (Црњански 1993: 17). То више није повратник из рата који се вратио своме завичају, као Одисеј после двадесетогодишњег лутања. То је луталица која се није вратила дому, иако је у њему, како се наслућује. Он је и даље у Троји, његов дом није више Итака, његов дом није више нигде. То је јунак који дом никада није ни имао, луталица „од Суматре до Лондона“ (Татаренко 2012: 55).

У песми *Пролог* из збирке *Лирика Итаке* песнички субјект проговара језиком повратника из рата. Процесом емпатије свој живот пројектује у давна времена ратовања за Троју. Себе имплицитно проглашава за Одисеја, а искуство Троје означава као искуство живота. У песми се издиже у свом смислу једна кратка реч: „све“. Субјект не околиша, већ одмах пројављује: „Ја видех Троју, и видех све“ (Црњански 1993: 17). Ако бисмо разматрали семантичку тежину речи „све“, морали бисмо објаснити значење имена Троја које ово име поседује у искуству субјекта. Троја, као визија убијања, смрти, а самим тим и апсурда човечанства, заузела је, као таква, место у свести лирске инстанце. Из тог разлога је оправдано што је субјект изрекао: „Тужан је живот на свету, свуд“ (Црњански 1993: 17), али он додаје још и: „ — изузев оптимисте!“ (Црњански 1993: 17). Ако је субјект видео „све“ и сусрео се са искуством Троје, ко се онда јавља у овом стиху као оптимиста? То је управо свако онај кога субјект назива „певачем проданих права“ и „ласкалом отмених крива“ (Црњански 1993: 17), то је свако ко не зна за трагично и болно искуство Троје и који, свакако, није видео „све“. Као утеху услед свеопште, светске туге, субјект пружа

своје стихове. Подарује их свима који су тужни и објављује: „да туга од свега ослобођава“ (Црњански 1993: 17). Своје стихове приказује као „мало нове“ (Црњански 1993: 17), али открива да му је судбина стара. Црњански имплементира своје стихове, који су „мало нови“, у судбину свог песничког претходника, Бранка Радичевића. Све се судбине само понављају, а човекова путања је увек само круг. Крај песме доноси једну назнаку наде: „Или нам живот нешто ново носи,/ а душа нам значи један степен више,/ небу, што високо, звездано, мирише,/ ил нек и нас, и песме, и Итаку, и све,/ ђаво носи“ (Црњански 1993: 17). Или постоји неко искуство више од искуства Троје, па и од искуства оног „свега“ које је искуство Троје донело, или је свако искуство лажно и узалудно, апсурдно, као и човечанство. Уколико је тако, онда ни претходна искуства нису важна, ни ми сами, ни завичај — Итака или било који други, па ни оно „све“ које је објавило свеопшту тугу, чија песма једина може да ослобађа. Нада у проналазак завичаја није изгубљена, иако се субјект као Одисеј вратио својој Итаки поражен искуством.

Песма *Суматра*, коју је песник објавио 1920. године, написана је у Новом Саду, у једној хотелској соби. У „Објашњењу *Суматре*“ Црњански је описао сусрет у Загребу са једним другом који се враћао из рата. Поводом тог сусрета Црњански ће записати: „Осетих, једног дана, сву немоћ људског живота и замршеност судбине наше. Видео сам да нико не иде куда хоће“ (Црњански 1993: 88). У овом поверавању наслућујемо постојање једне силе која, уместо нас, управља нашим кретањем. То је сила која не дозвољава да испунимо своје путничке намере, већ нам одређује путању

лутања. Услед те немогућности избора наслућује се немоћ човекова и сва замршеност сваке јединке која егзистира. Песмом се призива једна друга стварност, један други свет, друга страна Земљине лопте. Потреба да се буде увек и свуда у исто време јесте потреба коју субјект *Суматре* означава као утеху услед неминовности предодређеног кретања. То је потреба срца „које без престанка вуче за даљином и лепотом невиђених крајева“ (Андрић), док срећа увек пребива тамо где није субјект. Песма призива једно име, један топос који је постао Црњансковом поетиком — Суматра и суматраизам. Овај топос субјект понавља неколико пута себи, како каже у „Објашњењу *Суматре*“. Призива се у сећање један предео где су песниковог друга ухапсили и умало га нису стрељали (Црњански 1993: 88). Ипак, предели Урала и далеке горе буде меланхолију у песнику, јер његов друг о свему томе прича „дуго и благо“. Субјект *Суматре*, услед моћи песничког језика, успева да дозове завичај у пределе плавих мора, трешње из завичаја да произведе у црвеним зрнима корала, а са друге стране, бледи лик, „што га изгубисмо једно вече“ (Црњански 1993: 82), учини се присутним у хуку потока у завичају. Субјект се смеши на Месец и баш у том тренутку милује далеке горе. Није случајност што је баш поглед на Месец омогућио повезаност и обострано присуство, јер „Месец је свуд исти, јер је мртавац“ (Црњански 1993: 92). Ако је Месец свуда исти, он је тај који, путем погледа у њега, може пренети наш поглед на другу страну Земље, било где, јер је свуда присутан, он, један, исти. Ако нико не иде куда хоће, зар нам не преостаје, у неизмерној жудњи за завичајем, тамо и овде, у мислима да га призовемо, суматраистичким везама приближимо себи и помилујемо руком?

Још једна песма, коју је Црњански објавио 1920. године, када и *Суматру*, јесте песма *Стење*. Ова збирна именица, чију ознаку је понела песма, носи собом једно искуство за песника, слично оном које је субјект *Пролога* стекао повратком на своју Итаку. Веселост из првог стиха, о којој сведочи песник, касније у Црњансковим поемама ће се диференцирати и нестајати. У песми постоји временска опозиција: „Данас сам био тако весео! / а сад? Гле, једва дишем“ (Црњански 1993: 93). Отежаном дисању доприноси сећање на модро стење које се диже из мора шкотских обала. Не нестаје само веселост, већ и осмех постаје мутан. Субјект се загледа у далеку слику упризорену у мислима и каже: „Ја га видим!“ (Црњански 1993: 93). Модрина стења уноси језу у лирског субјекта и веселост, с почетка песме, претвара се, услед искуства пројектованог путем имагинарне слике далеких мора, у „бескрајну жалост“. Наступило је искуство које је поништило и обесмислило сваку веселост и наду, која је најављена у *Прологу*. Не заборавимо да песник ову песму ствара у Београду, који је сматрао својим домом. Откуд онда ова меланхолија, ова дирнутост услед замишљене визије стења у даљинама? Препознаје се жеља за вечитим трагањем, вечитим бивствовањем свуда, да је дух свуда, управо да нема дом, један, одређен, јер су духу потребни много већи простори од земаљски ограничених сфера.

У *Посланици из Париза* развијена је идеја коју Црњански износи у *Суматри*. Субјект ове песме се обраћа својим земљацима, поручујући им да: „Живот ваш и телеса још су тврда / а зидања кривудава, неопрезна“ (Црњански 1993: 94). Истиче се да још увек материјално и овоземаљско управља човеком, а зидања,

све мисли и дела, нису увек исправни. Потом субјект открива своју позицију са које проговара, а то је брдо, са којег он „мирно гледа“ и зна оно „што нико не зна“. Дали је ово оно пређутано искуство Троје и модрог стења далеких мора Шкотске, јер субјект најављује дан кад ће материја утећи из свих тих тела и све оно што је било до тада биће свеједно. Лирски субјект овде проговара о прошлости, о којој ће Црњански у својим поемама размишљати. Прошлост, као димензија која губи на свом значењу оног тренутка кад престане бити садашњошћу, пребива у свести субјекта *Посланице из Париза*. Идеја о Месецу, као медијуму транспоновања далеких крајева у нашу свеприсутност, развијена је у овој Црњанској песми. Док у *Суматри* поглед у Месец омогућава пренос тог погледа на далеке крајеве и призивање тих крајева, повратно, у наше присуство, у *Посланици из Париза* сам човек са осмехом јутарњим заиграће једном, са сребрним луком (Црњански 1993: 94). Након што се легне у „звездану траву“, почеће да се игра живот, али „на небесима, а не на јави“ (Црњански 1993: 95). Представа живота као театра јавиће се и у *Ламенту над Београдом*. Песмом се најављује повратак, али повратак који неће променити онога који се враћа, јер он већ носи све искуство, већ повратак који мења оне који ће дочекати повратника.

Поема *Стражилово*, објављена 1921. године, представља преломну тачку Црњансковог пута иницијације путем песништва. „Хоризонт разрешења луталачке судбине, историје странтовања, јесте хоризонт довршења идентитета једне веселости која је, препозната у својој коначности, већ догођена у својој смрти“ (Николић 2012:

415). Осмех који постаје мутан у песми *Стење*, у *Стражилову* умире. Субјект намерава да га сахрани под јаблановима у завичају. „Смрт осмеха јесте симболичка најава смрти субјекта“ (Николић 2012: 416). Одсуство смеха изискује и одсуство његовог носиоца. Првим стихом поеме, који се понавља више пута у поеми: „Лутам, још, витак...“ (Црњански 1993: 164), субјект поручује да његово лутање још увек траје, да се није вратио дому, или га није пронашао. Он још напомиње да је са собом „повео погнуту сенку“ (Црњански 1993: 165), што је одавно постала његов пратилац, док неки „поток место нас жубори“, још увек. Изгнаник је још на својој Суматри. Субјект потврђује своје предсказање из *Посланице из Париза*, где је тврдио да су „зидања“ људска још увек кривудава, а сада додаје видљиве резултате таквог кривудаваог стварања: „Већ давно приметих да се све разлива/ што на брду зидам, из вода, и облака“ (Црњански 1993: 165). Цео живот је само краткорочна зиданица на песку, која се осипа и растаче. Искуство туге није било у субјектовом осећању пре рођења, чиме се рођење истиче као врста човековог метафизичког пада, а због искуства туге које је тајна рођења објавила у свести лирског субјекта, он ће погнати главу онда „кад лишће буде жуто“ (Црњански 1993: 166). Сваким стихом сопствена судбина се исписује у прошлости, или се иста призива из прошлости, из судбине Бранка Радичевића. Пошто ће лишће пожутети, а субјект нужно нестати, отићи са својим искуством туге, погнуте главе, док се све то не догоди, тражи се завичај, вапи се за местом где ће се моћи сахранити смех: „На мирисне реке прилежем, па ћутим,/ али, под водама, завичај већ видим“ (Црњански 1993: 166-130

167). Који завичај обитава испод површине воде? Је ли то визија далеког завичаја засађеног јаблановима, или је то огледало субјектовог живота, одраз, неки други завичај? Перспектива из које субјект трага за завичајем није свакидашња, јер он каже да је знао да даје своје здравље, док се на дну неба опијао завичајем (Црњански 1993: 167). Ако бисмо тумачили просторну димензију *Стражилова*, застали бисмо пред одредницом „на дну неба“. Ова позиција би се могла изједначити са позицијом субјекта из *Посланице из Париза*, где је он на врху брда. Јасно је да субјект духовно обитава у таквом простору. Он експлицитно наглашава да нема дом, већ да је луталица („И, тако, без станка,/ тетурам се видиком, без престанка“ (Црњански 1993: 168)). Сенка коју је одавно повео са собом, није његов пратилац, она је постала део њега, његова маска, он сам: „И, тако, без лица,/ на лику ми је сенка јарца, трешње, тица“ (Црњански 1993: 167). Наслућујемо да је у субјекту, у симболу маске јарца, превладала једна мрачнија страна личности која управља њиме и његовим искуством. Субјект са ликом птице симболизује ово тетурање видиком које траје у бесконачност. Нада, коју су објављивали последњи стихови *Пролога*, још увек преживљава у *Стражилову*, као последња нада и последња снага којима се милује ваздух. Ипак, упркос нади са којом се лута висинама и могућности да се пребива на дну неба, субјект признаје: „Али свиснућу, то и овде слутим“ (Црњански 1993: 169), а нешто касније у песми: „Али, полако, сад већ јасно слутим/ да умирем и ја“ (Црњански 1993: 169). Хуманитет одузима право на остварење идеала и могућност проналаска голуба у плавој дубини без руба (в. „Небо“, Стеван Раичковић).

Смрт субјекта је неминовност, једнако колико и смрт осмеха. У поистовећивању своје судбине са судбином Бранка Радичевића, субјект *Стражилова* жалосно наводи: „Видим да је, у раном умирању,/ моја, и туђа, младост, горка и једна иста“ (Црњански 1993: 170). Потврђује се ранија теза да се све судбине понављају, све су младости исте, јер умиру, и то умиру рано. Када се подсетимо Црњанске биографије, сетимо се да он није, као Бранко, умро млад. Ипак, Црњански у поеми говори о болести која ће га, баш као Радичевића, прекинути у лутању чим лишће буде пожутело. Отуда бисмо могли рећи да долази и онај ранији ламент: „Јесен, и живот без смисла“ (Црњански 1993: 7). Кад наступи ово годишње доба и остави последице свог деловања, на природи, неће природе остати једина измењена, већ и субјект. У свом резонувању и својој слутњи, на дну неба, он разгрће „долине, рукама обема“ и открива „дна бездана, сребрна и бела“, али је „на дну, опет, жалост, нејасна и лака“ (Црњански 1993: 171). Бездан, који субјект открива у унутрашњости долина, супротставља се бездану небеса где ће се заиграти једном, у *Посланици из Париза*. Изнад бездана који скривају долине, субјекту се јављају мисли, које су уморне, а над трешњама и вишњама види маглу „што се, свуда, шири,/ у животу пред нама/ где се страст, полако, у умирању смири,/ и чула упокоје“ (Црњански 1993: 171). Разгртање долина рукама је општељудска потреба за откривањем Истине, после чега нас увек чека бездан, као непознаница. Трешње и вишње су једина сећања на Смисао, који обмотавају и скривају магле. Једини начин да смиримо своје лутање и пронађемо мир својих чула, јесте смрт, поновити бранковску трагедијску судбину, „умрети млад“, па макар

132

и у старости, јер „модерни Одисеј не може да пронађе друго до смрт — он заправо из смрти не може да изађе“ (Николић 2012: 417). Последња строфа поеме оглашава лутање које и даље траје, не завршава се са крајем овог певања. Лутање се наставља са шапатом, који се не разоткрива, остаје тајна, која се може означити целом поемом. Искуство се задржава на слутњи о једној тишини која ће упризорити завичај.

Док се у *Стражилову* лута за завичајем и призива име које је обележило судбину Црњансковог претходника у песништву, Бранка Радичевића, мада се име завичаја не изговара, у *Сербии*, објављеној 1925, догађа се сусрет у језику, са завичајем, који губи своје значење.

Испливах на гробљу, у несвести, као модар рак.

Вазнесен у зеленом вртлогу, из бездана.

Са неба је у свет отицала ноћ звездана,

А Месец, у таму, спуштао свој последњи зрак.

У *Стражилову* лирски субјект леже на мирисне реке у чијим дубинама види завичај. У *Сербии* субјект отвара поетски дискурс својим израћањем из гробља, у несвести. Јасно истиче да се из бездана, који се крио у окриљу долина, вазнео у небо, трагом свога лутања. „Први пут изговорих Србија“ (Црњански 1993: 197). Тај покушај коначног сусрета, у фикцији језика, описује се једним разочарањем. „Порођајем у туђини, под замрзлим снегом,/ хранише ме твојим гласом, слабошћу и негом./ Спустише ме у немоћ детињства, да те волим...“ (Црњански 1993: 197). Србија се пројављује неговатељницом духа, која се воли од детињства. Међутим, одсудни тренутак сусрета у призивању имена, донео је једно ново осећање према „дивној, рајској“ Србији. Она је сада

страшило у житу, бедница и одмор вранама и врапцима (Црњански 1993: 198). Искуство историје разоткрило је једну нову Србију која је сада „брдина тврда“ у којој нема смисла. Шапат, са којим се наставља лутање у *Стражилову*, у *Србији* је заборављен: „Не знам више шапата, погледа ни додира“ (Црњански 1993: 199). Ни додир, миловање далеких брда у *Суматри* и миловање ваздуха, које се претворило у миловање у смрти, дакле миловање смрти, у *Стражилову*, у *Србији* нестаје. Чула се не умирују, како је нагласио субјект *Стражилова*, већ отупљују, гасе се, субјект губи и чуло слуха, и чуло вида и чуло додира. У *Србији* се тражи Зорњача. Србија се означава великим идеалом, звездом водилом на путовању, Исаковичевом Русијом, „бескрајним плавим кругом“ са Смишлом у свом средишту. Уместо тишине, чији се долазак слутио у *Стражилову*, у поеми *Србија* чује се бука која хуче Србију. Ако су сва чула изгубљена, како је могуће чути буку и ко то гласно проговара: Србија? У надовезивању на осећање за ништавило из *Стражилова*, субјект *Србије* се пита: „Зар није прах (...) то пролеће, са својим биљкама и бубама?“ (Црњански 1993: 200). Све је прах и све се руши, долази крај „свему што је било сазидано уврх гора“ (Црњански 1993: 202), па самим тим, унутарњем гласу детињства, који је викао име Србије, та земља је остала невраћена, а Смишао у који се веровало, ишчезао је, бескрајни плави круг остао је празан. Док се у *Стражилову* кривудава грађевине, из вода и облака, разливају, у *Србији* се оне коначно руше и нестају. *Србија* представља онај тренутак који је уследио после лутања у *Стражилову*. Међутим, док се слутило о завичају и призивале се његове реке у другим неким рекама, његово присуство у присуству другог

града, завичај је нестајао, мењао се и престао бити завичајем коме би се могло вратити. Субјект на крају поставља питање, на које ће одговорити у *Ламенту над Београдом*. „Зар сам то ја, што успаљеним погледом спржим,/ сав тај свет, куда више не могу да се вратим?“ (Црњански 1993: 201).

Процес иницијације субјекта Црњанске поезије завршава се поемом *Ламент над Београдом*, која се сматра песниковом „лабуд песмом“, објављеном 1956. У овој поеми јасно се прави паралела између некад и сад, између прошлости и садашњости. Све о чему се слутило у *Стражилову*, са чим се сусретало у *Србији*, у *Ламенту над Београдом* само се привиђа. Привиди нису оно што упризорују, већ су то „чудовишта, делфини“, што „урличу: 'Прах, пепео, смрт је то'./ А вичу и руско 'ничево' —/ и шпанско 'nada'.“ (Црњански 1993: 334). Све што је видео у животу сада му се враћа у облику привида како би му саопштило једну важну, стравичну истину, а то је да је смрт ништавило. Не само да се човек може остварити једино у смрти, већ је и сама смрт ништа. Субјект не схвата само да је цела прошлост припала привидима, већ иде даље и даје одговор на питање постављено у *Србији* („Зар сам то ја...?“): „Само, то нисам ја, ни Венеција што се плави,/ него неке рушевине, авети и стећци...“ (Црњански 1993: 335). Рушевинама, као резултатом кривудавих зидања и разливања истих, постаје и сам субјект, а то сазнање води смрти. Сам субјект постаје привид, па може изговорити речи Цветана Тодорова: „Ја сам само привиђење, неко ко долази с оног света“ (Тодоров 1997). Смрт отвара оквиру ништавила, па се и након овог земаљског лутања наслућује исто. Лутање тако постаје

бесконечно и, као једина извесност, једино постојано искуство. У таквом једном сазнању, субјект одједном упућује бујицу нежних речи препуних поверења, утехе и наде у једно име, Београд. „Ти, међутим, растеш, уз зорњачу јасну“ (Црњански 1993: 334). Функцију звезде водиље није могла преузети Србија, јер ју је историјски контекст изменио у очима субјекта, али ту функцију преузима име њеног главног града. Та чињеница се јасно потврђује у обраћању: „У теби нема бесмисла, ни смрти./ Ти сјајиш као ископан стари мач“ (Црњански 1993: 334). Одједном, Смисао који је ишчезао из бескрајног плавог круга, у поеми *Србија*, сада поново васкрсава у једном имену, у једном знаку. То име има моћ да поврати осмех који је сахрањен под јаблановима у *Стражилову*: „Ти будиш веселост, што је некад била“ (Црњански 1993: 335). У лутању се ипак дошло до једног открића. Чула, изгубљена у *Србији*, појављују се у виду заборављених шапата, који казују: „Не, не“, са циљем да се потврди апсурд и ништавило, упркос нашем немирењу. Шапати ће дошапнути и поражавајуће виђење човека као глумца, који је све време у театру, а његово лутање постаје основом глумачког задатка: „Живот људски, и хрт,/ (...) / привиђају ми се, на крају, ко сан, као и смрт/ једног по једног глумца нашег позоришта“ (Црњански 1993: 338). Шапат ће јавити да не остаје „Нико и ништа“. Све се већ одиграло, записано на траци, изведено у театру, оно што је стварно то је само ништавило, јер „нема смрти, има само сеоба“. Међутим, поема није ламент, иако носи ту ознаку и доноси трагично искуство. Наслов носи још једно име у себи, а то је име оног града, коме субјект умилно говори. „Ти певаш

ведро, са грмљавином далеком,/ и ткаш у stoleћа, са муњама и своју нит“ (Црњански 1993: 336). Зашто субјект име свог града Београда објављује као песника? Субјект то чини управо зато што Београд и јесте у овој поеми само име, само знак, знак за поезију. Све речи упућене топосу Београд упућене су поезији. Она представља једину утеху и једини смисао у човековом безнадежном лутању. Поезија се јавља као сила, снага коју ништа не покорава: „Ти ћеш, до смрти, бити утеха мени./ А кад ми сломе душу, копље, руку и ногу,/ Тебе, Тебе, знам да не не могу, не могу“ (Црњански 1993: 337). У Београду, као ознаци за поезију, пронађен је завичај, „јер још једино поезија може да израста упркос општем опадању, изнова успостављајући дистанцу према свету који заборавља властите кошмаре, бивајући тако у дослуху са оним што нам треба: са смислом“ (Николић 2012: 424).

Црњански узраста у свом поимању живота и свеопштег лутања, где на крају процеса иницијације проналази животну утеху у испеваној речи. Лутање се на трен прекида смрћу, али „литература доприноси учењу умирања“ (Николић 2012: 413). У том контексту Кертеш додаје: „Добро је ово знати, добро је направити примирје са спознајом да припадате онима који не припадају нигдје. Добро је бити смртан“ (Кертеш 2012). Бити смртан значи вечито лутати. Црњански је појам лутања подвео под идеју егзила у својој поезији. Црњански није певао о завичају који га у географским размерама чека да му се врати, већ је певао о завичају зрелих трешања, магле и долина, иза којих је увек и неизоставно само бездан. То је завичај који је далеко од песника, а ипак њему најближи, јер је у њему самом. Иако песник носи у мислима

визију и присуство далеког завичаја, даљина је ипак оно што га чини егзилантом. Завичај као град, држава, као такви не постоје у Црњанским песмама. Не постоји оно што ће субјекту створити безбедно место на земљи, али постоји оно што ће укинути, или макар ублажити осећај његове бездомности, па отуда „духовни егзил представља животни избор“ (Татаренко 2012: 56). Човек, осуђен на неприпадност и отуђеност, мора непрестано да лута и трага за изгубљеним завичајем, који је можда и онај завичај означен периодом непознавања туге чије је искуство свет објавио. Свет није удобно место, није безбедан и идеалан дом за човека, али је једини дом који човек има (Милошевић 1978). Црњански би рекао да је то једино место у коме човек може да трага за домом. Субјект Црњанске поезије, како *Лирике Итаке* и песама након ове збирке, тако и трију поема: *Стражилова*, *Сербие* и *Ламента над Београдом*, доживљава једно искуство током свог одисејског лутања. Црњансков Одисеј се ипак није вратио кући, јер нема чему да се врати. Његов дом је лутање. Једини повратак о коме се може говорити јесте враћање у смрти, јер „ми се, после наше смрти, враћамо“ (Црњански 2006: 355).

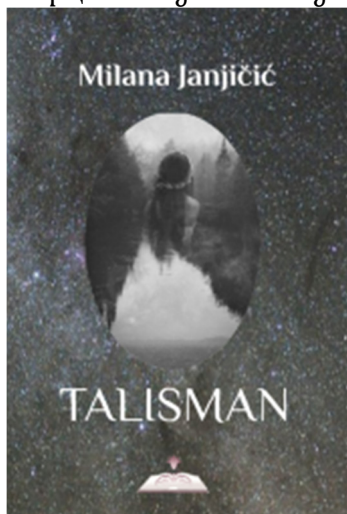
Нове књиге

МИЛАНА ЈАЊИЧИЋ — ТАЛИСМАН

(Народна библиотека Србобран, Србобран, 2022)

ТАЛИСМАНИ ДУШЕ МИЛАНЕ ЈАЊИЧИЋ

Писати рецензију, посебно за поезију, ту есенцију свих уметности, веома је незахвалан посао. Ући у стих својим критичарским ножем је као да оперишете песникову душу. Још кад је песник млад, а реч је и о првој збирци као у овом случају, рецензент мора бити веома

опрезан. Мора се бити искрен, а опет водити рачуна да се младој поетској души не нанесе штета у смислу да му се повреди осећања и да се он не запита: да ли да пишем и после ове збирке? Срећом, млада песникиња Милана Јањичић својим првенцем *Талисман* зрелошћу и песничким умећем нас је ослободила тих мука.

Збирка с насловом нечега што се чува, јер доноси срећу састављена је од четрдесет песама мотивски веома сличних (љубав у основи свега), али вештом употребом речи свака је разиграна на сопствени начин. Све су писане слободним стихом и

песникиња нимало не робује форми, њен стих тече и никад јој није битно кад ће се улисти у следећи. Милана Јањићич пева без премишљања и размишљања вођена искључиво трептајима душе и поетским надахнућем (*Заштити ме од урока и зла, / зађи у дубине у које још нико зашао није, / уђи у срца, читај им мисли. / У земљу мртвих се спусти, / питај их за тајне неоткривене нама, / питај их коме се моле и да ли их ране / тамо доле боле — из песме Талисман*).

Рекосмо, у песмама песникиње Јањићич љубав је у основи свега, мада она о њој не пева увек с истом радошћу, али скоро увек с истом јачином осећања. У том контрасту, а он је присутан код већине правих поета, јер песма јесте један тренутак песничког виђења или осећања некога или нечега, она се не либи да све каже својим стиховима. У тим и таквим песмама веома вешто користи метафоре и симболе што њеној поезији даје додатну снагу. Тако имамо светлост и ведрину:

*Показала сам ти их како пролазе
испод прозора моје кћери
са сјајем бисера и покретом ветра.
Само један мој зрак светлости
побио је све авети,
ја корачам у тријумфу
са потомством мојим безбројним.
(Само моје)*

Али и безнађе и таму:

*Пусти ме да корачам у своме мраку.
Не терај ме на светлост.*

*По светлости не знам да ходам.
Уплашим се када угледам своју сенку.
У свом мраку, ја рађам бесмртну децу.
Све невидљиво постаје опипљиво.
(Пусти ме)*

Иако није подељена циклусима, јер просто песме Милане Јањичић су посебне целине, приметно ја да у последњој трећини збирке *Талисман* њене песме су обојене сетнијим тоновима, чак, могло би се рећи веома тужним, јер млада песникиња пева о смрти. Иначе, умирање је веома чест мотив баш код младих аутора и то најчешће као одраз неког незадовољства оним што их окружује. Међутим, код Милане Јањичић су те слике израженије, видљивије, тако да се скоро са сигурношћу може рећи да млада песникиња пева о смрти која јој је била у близини, која јој је у неповрат однела неког блиског. И опет долазимо до закључка да живот пише најснажније стихове (*Она је ноћас умрла. / Узалуд је будите. / Само њена сенка је још на зиду. / Њен поглед је празан. / Осмехом нас све заварава. / Не гледај је. Не.* — из песме *Покојнику*).

Песме Милане Јањичић по свом надахнућу и сензибилитету свакако заслужују да се представе читалачкој публици публикавањем ове невелике књиге песама *Талисман*. Невелике само по свом обиму, док ће се читаоци уверити и њену снагу и величину читајући њен садржај. И убеђени смо често јој се враћати.

Рецензент:
Анђелко Заблаћански,
песник

ТРИ ПЕСМЕ ИЗ ЗБИРКЕ ТАЛИСАМАН

ПОТРАЖИ МЕ

Као што очајно Нарцис тражи свој одраз у језеру,
тако тражи и ти мене.
Ту сам на додир од тебе.
Уморна клекнух пред самоћом.
Изгубљена сам у нејасној маси
одбеглих од куће.
Потражи ме.
Пут је засут лишћем, а твој корак је попут ветра.
Сваку стену на том путу, претвори у камен.
Важно је само кренути.
Још увек чувам ону прву сузу.
Препознаћеш ме по веровању да је љубав вечна
и да време престаје да тече оног тренутка
када нам се погледи сретну.
Само ме потражи.

ПУСТИ МЕ

Пусти ме да корачам у своме мраку.
Не терај ме на светлост.
По светлости не знам да ходам.
Уплашим се када угледам своју сенку.
У свом мраку, ја рађам бесмртну децу.
Све невидљиво постаје опипљиво.
То што почива са друге стране ме благо додирује.

Тамо сам извор и ушће.
Понирем у земљу одакле је све почело и где ће се
све завршити.
Зато ме пусти да одатле црпим
оно што је мени потребно
и немој ме терати на светлост.
Јер када ме не буде било,
полудеће тајне силе које ме верно прате
и вуче вас доле,
а ви не знате да ходате по неиспитаним пределима
и да удишете сумпор.
Зато пустите мене.
То су моји верни сапутници.
Те тајне силе пратиље су моје.

ПОКОЈНИКУ

То више није она.
Неће васкрснути.
Стресла је са себе узалудност
и наду.
Изгубила се у лавиринту успомена,
сећања су преплавила њено биће.
Обавијену велом ситних комадића туге,
узалуд је будите.
Она је ноћас умрла.

Афоризми – Славица Агућ

- Шта, главу горе. Па горе не може.
- Јесам грађанин другог реда, али први сам у реду.
- Не бих се ја враћала на старо, али ново је немогуће купити.
- Паметнији попушта, по свим шавовима.
- Између тебе и мене тама. Исекли нам струју.
- Он је добро разбистрио у којим мутним водама ће пливати.
- Помогао му је да састави крај с крајем. Сад никако да изађе из обруча.
- Око нас је много тога намазаног. Једино нам је хлеб сув.
- Наша гладна година се отеже деценијама.
- Обијајући разне прагове, излизао ми се праг толеранције.
- Полусвет се светски држи.

- Ја не гледам своја посла. Технолошки сам вишак.
- Сви смо у истом муљу, само различито муљамо.
- Јавне куће, јавне кухиње, јавна предузећа, ал' се у њих углавном улази тајно.
 - Мој фрижидер, не само да је хладан, него ме и празно гледа.

САДРЖАЈ

Реч уредника.....	5
Ново доба	6
Једна песма – Драгош Павић.....	7
***	7
Две песме – Софија Дамчевић	10
Ћерка за вечеру	10
Фантазма	12
Три песме – Раде Шупић	13
Божанствена полупоезија	13
Стварање Адама	14
Фестивал светла	14
Прва шанса.....	16
Никола Јакимовски	16
Марљиво те стварам	16
Када ме дотакнеш	18
Помазаној жени	19
Четири песме – Катарина Деспотовић	22
Орошени стихови	22
Њива која сања.....	22
Закатанчено небо	23
Кроз плач	23
Пет песама – Ирена Бодић	25
Казанова.....	25
Убићеш ме, прежалити	25
Казна за вечност	26
Зора из руке смежуране	27

Руб тамног	29
Шест песама – Синиша Мозетић	30
Књига	30
Ватромет	30
Небо	31
Харфе	32
Светионик	32
Неуспех	33
Песма твојим очима – Иван Станковић	34
Стихови додиром – Јелена Трајановски Станковић	43
Пр(а)ви	43
Препознавање	44
Оно што се не може рећи	44
Платно	45
Дођи	46
Једна ноћ	47
Прича из заумља – Радојка Бјеливук	48
Склањај, пријатељу	48
Из рукописа – Светолик Станковић	54
Године у Арвилу	54
Три приче – Борислав Батин	63
Једна обична ратна прича	63
Зашто пије мој деда	66
Такси станица	68
Две приче – Драган Врањеш	74
Мала срећна породица	74
Самоћа	76

Прича – Динко Османчевић	79
У сусрет крају	79
Лирски записи – Биљана Ковачевић	83
Енглеска поезија – Филип Ларкин	92
Серенада зори	92
Новац.....	94
Косилица	94
Тужни кораци	95
Из расејања – Бранка Такахаши	97
***	97
Крај.....	97
Размена	98
Реците му... ..	99
***	100
Елегичне строфе – Момир Миодраг.....	101
Прожимање	101
Док дишем	102
Бег.....	102
Васкрсавање	103
Рашчешљани стихови – Зорица Тијанић	105
Поема о тобогану за мраве	105
Рашчешљана ноћ.....	109
Волела сам твоју руску душу	110
Сад вољно, пуковниче	111
Успутна	113
Мајчин благослов.....	114

Песме љубави – Бојана Драгољевић.....	117
Беле ноћи	117
Ти и ја.....	117
Моја љубав	118
Теби	118
По растанку	119
Есеј –Радојка Бјеливук	120
Ламент изгнанника у поезији Милоша Црњанског ..	120
Нове књиге	139
Милана Јањичић – Талисман	139
Талисмани душе Милане Јањичић	139
Три песме из збирке Талисаман	142
Потражи ме.....	142
Пусти ме	142
Покојнику.....	143
Афоризми – Славица Агић	144

Упутство за сараднике *Суштине поетике* (www.knjizevnicasopis.com)

1. Своје радове шаљите у једном ворд документу, на А4 формату и маргинама по дифолту, писане ћирилицом или латиницом са употребом словних знакова ђ, ж, ч, ћ, ш. Све радове доставити писане фонтом Times New Roman, величина фонта 12, проред 1, 5. У противном радови неће бити узети у разматрање.

2. Мејл за ваше радове: sustinapoetike@hotmail.com

3. У тексту обавезно ставите своје име, годину рођења, своју мејл адресу, адресу становања и краћу биографију писану у трећем лицу једнине. Пожељна је и фотографија.

4. Документ обавезно означите својим именом и формом текста који шаљете (песме, прича, афоризми, есеј, осврт, критика...)

5. Прозне радове слати у формату до 14.000 карактера, величина фонта 12 и проред 1, 5.

6. Конкурс је отворен током целе године.

7. Рукописе не враћамо, а необјављене радове не чувамо и не носимо никакву одговорност за њих.

8. Плаћање ауторских хонорара ни ауторски примерак штампаног издања нису предвиђени Правилником овог часописа: www.knjizevnicasopis.com/правилник

9. Часопис се може купити једино код издавача по цени 500 РСД по примерку. Средства можете уплатити на рачун Анђелко Заблаћански, Милана Недељковића 40, Глушци. Број рачуна 200–0000125047289–29, код банке Поштанска штедионица. Доказ о уплати доставити на горе наведену мејл адресу.

10. Штампано издање часописа не шаљемо ван Србије.

ЦИП – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82

СУШТИНА поетике : часопис за књижевност / главни и одговорни уредник Анђелко Заблаћански. – [Штампано изд.]. – Год. 5, бр. 56/57 (2018)– . – Глушци : Удружење поетских стваралаца, 2018– (Београд : Pharma Lab). – 21 цм

Доступно и на: www.knjizevnicasopis.com/. – Тромесечно.
– Преузима нумерацију од електронског издања. –
Друго издање на другом медијуму: Суштина поетике
(Онлајн) = ISSN 2334– 9417
ISSN 2620– 0988 = Суштина поетике (Штампано изд.)
COBISS.SR– ID 267264012